

Per 586/2002

10025704, 17

GORJSKA KNJIZNICA

CODISS

Časopis o Gori, Gorjankah in Gorjanih

LETNIK IV, ŠTEVILKA 17, PREDMEJA, JULIJ 2002

GORA

NAMESTO UVODNIKA - PROGRAM DELA NOVEGA PREDSEDNIKA DRUŠTVA GORA

Društvo GORA je v svojem šestletnem obdobju delovanja razvilo dokaj široko paleto dejavnosti in postalo neke vrste generator dogajanja na Gori. Skupščina, ki je potekala v aprilu 2002, je vodstvu društva naložila enakomeren razvoj vseh dejavnosti društva. Vsekakor ima društvo pri razvoju življenja na Gori velike ambicije tudi v bodočnosti.

In kakšni so načrti za delo Društva v sezoni 2002/2003 in naprej:

- Vsekakor je ena osnovnih nalog društva ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine. V ta namen potekajo stalne aktivnosti za varovanje in ohranjanje ljudskega izročila na vseh področjih.
- Izdaja časopisa Gora. Časopis ima veliko število bralcev, ki iz meseca v mesec čakajo izdajo novih števil. Trudili se bomo, da bi časopis pod vodstvom in z velikom angažiranjem našega člana in urednika Eda Pelicono tudi v bodoče razveseljeval Gorjane doma in po svetu.
- Povezovanje in skupno delo z drugimi nosilci javnega življenja na Gori, kot so obe KS, aktiv kmečkih žena, OŠ Otlica, mladina, borčevska organizacija, Smučarski klub, Občina Ajdovščina, ROD Ajdovščina, VOI d.o.o., sponzorji...
- Rek pravi, da kar ni zapisano, se ni zgodilo. Tega se dobro zavedamo in veliko ljudskega blaga je, največ po zaslugi našega člana Franca Černigoja, ostalo ohranjenega in zapisanega v številnih knjigah, ki jih je izdal. Posebno zbornik MATI GORA zaokroža zapise o Gori in kar kliče po novih izdajah. Društvo namerava več sredstev in truda vlagati tudi v to dejavnost.
- Prav gotovo je smučanje po starem, in Čibejeva skupina z njim, nekakšna stalnica in prepoznavni znak društva Gora. V sezoni 2002/2003 skupina načrtuje nastope na pomembnejših tekmovanjih, tako doma kot po Evropi. Skupina ima v načrtu nekaj presenečenj, zato željno pričakujemo njene prve nastope v novi sezoni.
- Že nekaj let se večina članstva preizkuša v telemark smučanju, ki ga je na Goro zanesel naš član Miran Stanovnik. 11. januarja 2003 nameravamo izpeljati v Cerknem telemark kamp in tekmo v telemarku za pokal društva Gora. Na ta način želimo promovirati telemark smučanje in ga približati širšemu krogu ljubiteljev bele opojnosti.
- Mladinska skupina telemark sekcije je v nekaj letih dela lani dosegla pomembne uspehe, kar štirje člani društva Gora so tudi člani državne reprezentance v telemarku. Lanski nastop na svetovnem mladinskem prvenstvu v norveškem Aurdalu je prinesel na Goro bronasto medaljo in odlične uvrstitve vseh štirih tekmovalcev. Tudi v tej sezoni nameravamo delo z mladimi nadaljevati. Poskusili pa bomo doseči tudi večjo vlogo staršev otrok, saj društvo, glede na zavezo po enakomernem razvoju vseh dejavnosti, samo ne more kriti velikih stroškov udeleževanja na tekmah po Sloveniji in tujini.
- Kot vsako leto bomo tudi v tej sezoni organizirali Filipov tek in spust.
- Udeležili se bomo pohoda po poteh ranjencev Predmeja – Vojsko.
- Organizirali bomo kolesarjenje po poteh prve smučarske tekme.
- Kot letos že deseto leto nameravamo tudi vnaprej prirejati Kravjo ruleto, ki je postala že tradicionalna in hkrati osrednja zabavna prireditev na Gori.

Na daljši rok načrtujemo:

- Zelo intenzivno se trudimo za ureditev športno rekreacijskega kompleksa na Rupih. V načrtu imamo izgradnjo večnamenskega asfaltnega igrišča in ureditev travnatega igrišča v dolini. Radi bi tudi skupaj s Smučarskim klubom uredili in obnovili tradicijo smučarskih skokov na Predmeji.
- Ob deseti obletnici društva pripravljamo izdajo knjige, ki bo natančneje opisala pot društva in športno zgodovino na Predmeji v zadnjih 110 letih.
- Nikakor nismo pozabili na željo po ureditvi gorjanske hiše v značilni gorski arhitekturi z opremo iz zgodovine življenja na Gori.
- Radi bi spet obudili nekdanjo zelo uspešno balinarsko ekipo in tudi skozi to dejavnost poskrbeli za prepoznavnost Gore v Sloveniji in tujini.
- Nadaljevati želimo aktivnosti povezovanja z različnimi dejavniki razvoja na širšem gorskem področju od Lokvi pa do Hrušice. To povezovanje je smiselno zaradi enotnega pristopa do stvari, ki zanimajo vse prebivalce. S skupnimi močmi bomo prav gotovo uspešnejši.
- Vključevanje društva v odločanje na področju dela, ki ga pokriva, tako na občinski ravni kot tudi širše v Sloveniji.

No, načrt našega delovanja je še veliko širši, izluščili smo samo nekaj delov iz širokega spektra naših ambicij.

Stanislav MIKUŽ, predsednik društva GORA

Stanislav Mikuž je postal peti predsednik društva GORA (pred njim so bili Valter Polanc, Emil Velikonja, Slavko Vidic in Uroš Velikonja). Za predsednika ga je izvolilo članstvo na rednem in volilnem občnem zboru, ki je potekal v društvenih prostorih na Rupih 27. aprila 2002. Prisotnih je bilo 27 polnopravnih in 9 pridruženih članov društva.

Podana so bila naslednja poročila:

- Poročilo o praznovanju 400 letnice je podal Stanislav Mikuž.
- Poročilo delovanju skupine Edmund Čibej je podal Emil Velikonja.
- Poročilo o delovanju telemark sekcije je podal Matjaž Polanc.
- Poročilo o udeležbi na svetovnem prvenstvu v telemarku je podal Uroš Velikonja.
- Poročilo blagajnika je po pooblastilu blagajnika podal Emil Velikonja.
- Poročilo nadzornega odbora je podal Stanislav Mikuž.

Vsa poročila so bila sprejeta v celoti.

Upravni odbor društva naj preuči priporočila nadzornega odbora in jih poskuša uvesti v delovanje.

Volitve so bile na predlog predsednika zbora opravljene z enkratnim glasovanjem za vse kandidate hkrati. Vsem prisotnim je bila predstavljena kandidatna lista z imeni, ki jo je predhodno potrdil upravni odbor društva 24. aprila 2002. Po preštetju glasov je bila celotna ekipa sprejeta brez pripomb in razprave.

program dela

Novi organi in funkcije v društvu so naslednji:

Upravni odbor: Stanislav Mikuž, Emil Velikonja, Igor Polanc, Slavko Vidic, Edo Pelicon, Uroš Velikonja, Ivan Žonta, Zlatko Krivec, Jana Blaško, Simon Kovšca, Dušan Brus, Marko Žigon.

Predsednik društva: Stanislav Mikuž

Tajnik društva: Emil Velikonja

Blagajnik društva: Igor Polanc

Disciplinska komisija: Marinko Čibej – predsednik
Barbara Blaško – članica
Jožko Žonta – član

Nadzorni odbor: Benjamin Vidmar – predsednik
Jerica Pelicon – članica
Iztok Velikonja – član

Komisija za zbiranje etnološkega gradiva: Franc Černigoj – predsednik
Dušan Bizjak – član
Uroš Velikonja – član

Sekcije pri društvu Gora:

Vodja skupine Edmund Čibej: Slavko Vidic

Vodja skupine smučanja po starem: Edo Pelicon

Vodja telemark sekcije: Uroš Velikonja

Gospodar društva: Zlatko Krivec

Gospodar kočje : Ivan Žonta

Vodja delovnih akcij: Marko Žigon

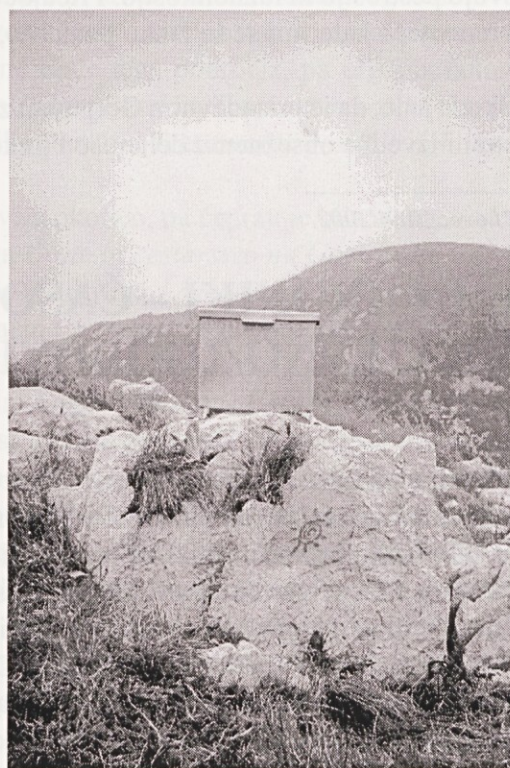
Skrbnik komb. vozila: Branko Krapež

Trženje zbornika Mati Gora: Simon Kovšca

Časopis Gora: Edo Pelicon

Trženje vodnika Po Dolu gor in dol: Slavko Vidic

Vse komisije in sekcije, ki delujejo v okviru društva, naj pripravijo svoje programe in opredelijo finančno konstrukcijo svojih projektov. Upravni odbor je dolžan vse programe pregledati in ustrezno odločiti o razporejanju sredstev društva. Občni zbor nalaga upravnemu odboru, da v svojem mandatu zagotavlja v okviru razpoložljivih sredstev enakomeren razvoj vseh dejavnosti društva.

Na predlog Franca Černigoja se v Novi Gorici organizira »DAN GORJANOV«, kjer se med ostalimi aktivnostmi opravi tudi predstavitev zbornika Mati Gora, ki ni bila opravljena v preteklem letu.

RECENZIJA ZBORNIKA MATI GORAV REVIJI LOVEC*

romana erhatič širnik

Lani so Gorjani, prebivalci vaških naselij na robu kraške planote, ki se strmo dviga nad Vipavsko dolino, praznovali štiristoletnico naselitve. Dogodek so obeležili tudi z izdajo obsežnega, več kot petsto strani obsegajočega zbornika. Uredil ga je Franc Černigoj, ki je s svojimi prispevki in kot član Uredniškega odbora Lovca znan tudi slovenskim lovcom, izdalo pa Društvo Gora - društvo za ohranjanje in varovanje naravne in kulturne dediščine.

Zbornik ni samo opis območja ali nizanje zgodovinskih podatkov, pač pa iz prispevkov vejeta toplina in ljubezen, ki Gorjane povezuje z njihovim krajem. Več kot štirideset avtorjev nam predstavlja enega izmed še ohranjenih koščkov naše domovine ter nam razkriva življenje, delo tegobe in upanja Gorjanov. Še več, dovolili so nam pogledati tudi v njihovo dušo. Zbornik je lahko za zgled vsem tistim, ki so ponavadi polni besed o varstvu naravne in kulturne dediščine, ne zmorejo pa si vzeti časa in se odpovedati zaslužku, da bi tudi sami ustvarili podobno delo. Knjiga ima še posebno vrednost, saj v času globalizacije, ko si postajamo vse bolj podobni, razkriva posebnosti, ki nas ločujejo od drugih, in tako prispeva k naš prepoznavnosti. Gorjanom in nam vsem utrjuje identiteto.

V zborniku je mnogo zanimivega branja tudi za lovce. V 40-tih letih dvajsetega stoletja tudi v Lovcu zasledimo zapise o lovu (Profili zelene bratovščine iz Trnovsko-idrijskega gozda), prirejene po Čibejevih zapiskih. Prispevki v zborniku lepo dopolnjujejo lovsko preteklost omenjenega območja. Poleg lova bodo ljubitelji narave navdušili prispevki o rastlinstvu in živalstvu, ki se tod resnično še ponaša z vso svojo pestrostjo in raznolikostjo. Pričujoč zbornik daje upanje, da bodo Gorjani znali in zmogli naravne vrednote, s katerimi se še lahko ponašajo, ohraniti zanamcem.

Škoda je le, da je prizadevnim Gorjanom zmanjkalo sreče pri izbiri potrebnih storitev za tisk; po tehnični strani izvedbe obsežnemu delu niso bili kos.

*Lovec, št. 4/2002

...IN KRONIKI – ČASOPISU ZA SLOVENSKO KRAJEVNO ZGODOVINO*

eva holz

Ob štiristoletnici naselitve Gore je Društvo Gora Predmeja pripravilo zbornik, ki predstavlja njihovo ožjo domovino. Zbornik je obsežen, saj prizadeva spregovoriti o vsem, kar je zanimivo za domačine in bi bilo lahko privlačno tudi za bralce, ki tega ozemlja ne poznajo, zato je razdeljen v več tematskih sklopov z značilnimi naslovi. Sklop z naslovom Koraki zajema članke, ki govorijo o geološki sestavi Gore, o njeni geografski podobi ter njenih jamah in brezni. Sklop, ki ima naslov Stopinje, govori o živalskem svetu. V sklopu z naslovom Dejanje je predstavljen človekov vpliv na Goro, oblikovanje kulturne krajine, kmetijstvo, neagrarne panoge, prometne povezave, lovstvo, usodo prebivalcev Gore. Sklop z naslovom Misel spregovori o cerkvah na Gori, nato pa o prvi in drugi svetovni vojni ter o vojni za samostojno Slovenijo. Sklop o šolstvu ima naslov Poučna, obsežnejši sklop z naslovom Besede predstavi najprej šege in navade, različne zgodbe in anekdote o Gorjanih, spregovori pa tudi o kulturni dejavnosti tako amaterjev kot poklicnih kulturnih ustvarjalcev besedne in likovne umetnosti. Zadnji sklop z naslovom Zneta pa govori o športu, predvsem o smučanju.

V zborniku je sodelovalo 42 avtorjev, nekateri so objavili po več prispevkov. Omeniti velja zanimivost, da je večina avtorjev svojemu imenu in priimku dodala še domače ali hišno ime. Zbornik je res lepa počastitev domačega kraja. Knjiga je tudi bogato opremljena s slikovnim gradivom.

Po poetičnem uvodu, ki ga je napisal **Franc Černigoj - Gidlju**, sledi sklop z naslovom *Koraki*. Začenja ga razprava **Stanislava Bačarja** *Geološki obraz Gore*, ki ob bogatem slikovnem gradivu pripoveduje o enem od osnovnih elementov Gore - o kamnu. Sledi delo **Lojzeta Likarja - Brgarskega** *Geografska*

Foto Matej Pelicon

podoba Gore, kjer je predstavljen geomorfološki pregled, voda, prst, vegetacija in podnebje. To razpravo dopolnjuje prispevek **Andreja Krapeža - Adamovskega** *Kraško podzemlje, jame in brezna*. **Elvica Velikonja - Bizjaška** je predstavila *Rastlinstvo naših krajev*.

Koraki bi lahko preplašili divje živali, zato ima naslednji sklop naslov *Stopinje*, v njem pa **Peter Valič** predstavlja *Živalstvo na Gori*. Spregovori o ptičih, sesalcih, plazilcih in dvoživkah ter žuželkah. Dodan je seznam živali, ki so omenjene v članku. Človekova dejavnost na Gori je zajeta v sklopu z naslovom *Dejanje*. **Patricija Vidic - Blaškava** je predstavila človekovo dejavnost in njegov vpliv na preoblikovanje okolja v članku *Kulturna krajina na*

Gori. Pogoje kmetovanja na tem področju nekoč in danes predstavlja članek **Bojana Bizjaka - Zakalskega** *Kmetijstvo na Gori*. Dopolnjuje ga prispevek **Lojzeta Likarja - Brgarskega** *Gospodarstvo, s poudarkom na kmetijstvu*. **Marjan Polanc - Flegarski** predstavlja *Mlekarstvo na Gori med obema vojnama*. Precejšen del tega sklopa je posvečen gozdu, gozdarstvu in lovu. V članku *Gozd in gozdarstvo na Gori* je **Ljubo Čibej - s Hriba** predstavil gozdove, njihovo ekološko vrednost in sociološki pomen, lastništvo in gospodarjenje z njimi v preteklosti; prve gozdne ceste tega področja, pa organiziranost gozdarstva in gozdne delavce. Isti avtor je predstavil tudi delo *Josipa Resslera v Trnovskem gozdu*. **Angel Vidmar - Kehljaču (Gidlju)** je to zanimivo poglavje dopolnil s člankom *Tekmovanja gozdnih delavcev - sekačev*. Ta tekmovanja so se začela leta 1963.

Vse bogastvo Gore bi bilo brez pomena, če ne bi bilo povezave z okolico, pa čeprav je bila slaba. Kako je bilo s tem, govori članek **Valterja Polanca - Podgrivskega** *Ceste in cestarstvo na Gori*.

O slavnem krivolovcu spregovori članek **Franca Černigoja - Gidljuga** *Laskar z Dola*. O njem se je napletla vrsta zgodb in anekdot, ki govorijo o zvitosti domačina raubšica in o primerni topoumnosti mestnih ljudi. Lahko ga razumemo kot uvod v lovski del človekove dejavnosti na Gori. Začenja ga članek *Zgodovina lova v Trnovskem gozdu*, ki sta ga napisala **Angel Vidmar - Gidlju (Kehljaču)** in **Vitomir Mikuletič**. Po kratkem zgodovinskem pregledu sta se avtorja posvetila 20. stoletju, predvsem njegovi drugi polovici. Predstavila sta lovsko družino, njeno lovišče in divjad v Trnovskem gozdu. Odlomke iz lovskega življenja pričara bralcu članek **Romana Blaška - Bajtarskega** *Sol je sladka*. **Alfonz Krapež - Smudinski** je v članku *Lovska družina Kozja stena se predstavi* opisal njeno delo in naloge ter aktivnosti, povezane z lovom in lovstvom. Opisal je izobraževanje članov lovske družine, spregovoril o kinologiji, o gojitveno čuvajski službi, o varstvu okolja in o sodelovanju s soprobniki tega prostora. Za popestritev je isti avtor dodal še nekaj domačih anekdot. **Zlatko Krivec** je lovstvu posvečeni del človekove dejavnosti zaokrožil z razmišljanjem *Zapisan divjini*.

O stavbarstvu in gradnji domačij govori članek **Irene Velikonja - Bevkave** *Stavbarstvo na Gori*. Vprašanje, ki je tesno povezano z bivanjem, je vprašanje vode, predvsem njeno pomanjkanje. O tem govori članek **Andrejke Šukovt** *Voda na Gori*. O usodi vodovoda, ki so ga gradile štiri države, pa še vedno ni dokončan, pripoveduje **Stanislav Mikuž - Pračku** iz Gozda v razpravi *Vodovod na Goro*.

Obrti je predstavila **Irena Velikonja - Bevkava** v članku *Obrt in rokodelstvo na Gori*. Gorjani so kuhali oglje, žgali apno, se ukvarjali z mizarstvom in tesarstvom, to znanje jim je zelo pomagalo tudi pri izdelovanju prvih smučí. V naravnih ledenih jamah v Trnovskem gozdu so lomili led. Ženske so se ukvarjale s klekljanjem. Ista avtorica je predstavila tudi oblačilno kulturo prebivalstva na Gori. Opisala je žensko in moško nošo ob koncu 19. in v prvi polovici 20. stoletja.

Življenje na tem prostoru je bilo od naselitve dokaj trdo, a je število prebivalcev kljub temu naraščalo in nazadnje je tudi to območje prizadelo izseljevanje. **Stanislav Mikuž - Pračku iz Gozda** razpravlja o tem v članku *Zaposlovanje in izseljevanje na Gori*. Članek zajema čas od naselitve do sodobnosti. Življenje je postajalo vse bolj odvisno od denarja. O tem pripovedujeta **Valter Polanc - Podgrivski** in **Ante Bačić Fratrić** v sestavku *Gorjani in denar*. Članek je dopolnjen z bogatim slikovnim gradivom, ki prikazuje kovance od tolarja Marije Terezije dalje in papirnat denar od začetka 20. stoletja naprej.

Jerica Pelicon je predstavila *Prehrano na Gori*. Orisala je vrste in značilnosti priprave hrane. *Zdravilstvo na Gori* je opisal **Edo Pelicon**. Bralec lahko spozna zdravilstvo, ki je bilo značilno za Goro ob koncu 19. stoletja, čarovno in izkustveno zdravljenje nekaterih bolezni, pa zdravljenje danes in tudi nekatere zdravilne rastline ter njihovo uporabo.

Naslednji sklop ima naslov Misel. Začenja ga članek **Mateja Kobala** *Včeraj - danes - jutri cerkve na Angelski gori*. Oriše cerkve, razloži, kakšna je bila župnija nekoč in kako se razvija

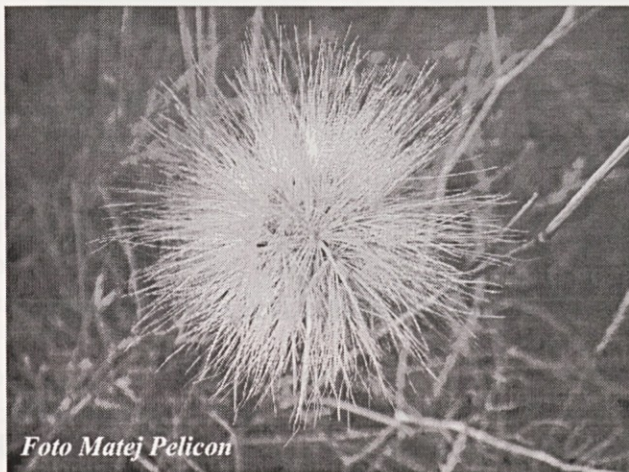

Foto Matej Pelicon

sedaj. Zaključí se z nekaj anekdotami o najbolj priljubljenih župnikih, ki so še danes žive med ljudmi. Prva svetovna vojna je posegla tudi v ta del Slovenije. Kako je prizadela Gorjane, pripoveduje **Uroš Velikonja - Madlču** v članku *Gora in Gorjani med 1. svetovno vojno*. Članku je dodan seznam padlih Gorjanov, pri večini je naveden kraj, kjer so padli. Dogajanje v drugi svetovni vojni in njegov vpliv na Goro in Gorjane je opisal **Lojze Likar - Brgarski** v članku *Druga svetovna vojna*. **Franc Černigoj - Gidlju** je v članku *Imena, v kamen vklesana*, predstavil žrtve vojnih let 1941-1945. Isti avtor je prispeval tudi sestavek *Na Predmeji in Otlici pokopani partizanke ter partizani*. **Lojze Likar - Brgarski** pa je zbral podatke o Gorjanih, padlih ali kako drugače umrlih vojakih v italijanski vojski. Članke, ki so posvečeni drugi svetovni vojni, zaokroža novela **Rudija Pergarja - Vrharskega** *Grozd*.

O vojni za osamosvojitve Slovenije sta pisala **Emil Velikonja** in **Angel Vidmar** v članku *Vojna za osamosvojitve Slovenije in Gora*. Spregovorila sta o oblikovanju in delovanju strukture narodne zaščite, o času med plebiscitom in vojno in o vojni. **Marija Velikonja - Madlčeva** pa je v razmišljanju *Po celi zemlji vsem ljudem mir bodi* predstavila občutke matere ob vojni vihri.

To dokaj trpko poglavje zaključuje članek **Eda Pelicon** *Kronisti o Gori*. Avtor ugotavlja, da so o Gori pisali ljudje zelo različnih poklicev. Po njegovem mnenju so najstarejši zapisi gozdarjev, ki so morali poročati o dogajanju v gozdovih. O Gori in Gorjanih so pisali župniki, učitelji, novinarji, raziskovalci, literati, najslabše so se odrezali zgodovinarji. Nekatere zapise je najti v starem časopisju, šolskih in cerkvenih kronikah in v nekaterih potopisih.

Sledi sklop, ki nosi naslov Poučna. **Slavko Bratina** - po rodu **Tonišku** v sestavku *Prvič: šolstvo na Gori do leta 1943* predstavlja razvoj šolstva v tem prostoru od njegovih začetkov v avstrijski monarhiji, razmere med obema vojnama, ko je tu vladala fašistična Italija, do njene kapitulacije leta 1943. Dodanih je tudi nekaj statističnih podatkov za čas fašistične oblasti in anekdota. **Zdenka Rosa** pa je v članku *Drugič: šolstvo na Gori od leta 1943 do danes* predstavila razvoj šolstva po kapitulaciji Italije in težave, s katerimi so se spopadali šolska oblast in šolarji v novi državi. V to poglavje sodijo žal tudi omembe o ukinitvah posameznih manjših šol. Tudi to poglavje je dopolnjeno s statističnimi podatki o učiteljih in učencih.

Brigita Krapež, por. **Slejko - Smudinska** je v članku *Kako govorimo Gorjani* predstavila govor domačinov. Članek zaključuje črtica, napisana v govoru Gorjanov.

Nov sklop nosi naslov *Beseda*. V njem nam **Irena Velikonja - Bevkava** v članku *Šege in navade na Gori* predstavi način življenje Gorjanov. Predstavljene so šege, navade in ljudske modrosti življenjskega cikla, navade, ki so vezane na koledarsko leto, delovne navade. **Franc Černigoj - Gidlju** je prebivalce predstavil v članku *O treh gorskih vaseh še drugače*. Prebivalci se tokrat predstavijo s pomočjo anekdot. Zanimiv vir, ki govori o razmerah na Gori, je sestavek **Lojzeta Likarja - Brgarskega** *Kako se reče pri vaši hiši?* O kulturni dejavnosti najprej spregovori članek **Slavka Vidica - Vidicuga** in **Eda Pelicon** *O ljubiteljski kulturi na Gori*. **Edo Pelicon** je predstavil še *Pevsko in plesno izročilo Gore*, **Franc Černigoj - Gidlju** pa *izbrana ljudska besedila z Gore*. **Bojan Bratina - Kaličuski** je v članku *Gora in beseda* predstavil domačine, ki so se, ali pa se še vedno, profesionalno ukvarjajo z literaturo. O samem Bojanu Bratini - Kaličuskem pa je spregovorila **Marija Mercina**.

V poglavju z naslovom *Za pest besedil besednikov z Gore* so zbrani odlomki iz del **Narteja Velikonje - Bevkovega**, **Alda Černigoja - Gidljuga**, **Franca Černigoja - Gidljuga**, **Bojana Bizjaka - Zakalskega** in **Ingrid Kovšce**. Mojstrom besede sledijo mojstri dleta in čopiča. **Franc Černigoj - Gidlju** je predstavil stare in današnje mojstre v članku *Znamenja na Gori*. **Aldo Černigoj - Gidlju** je v članku *Akademski slikar Rudi Pregar in njegova Gora* predstavil življenje in delo sodobnika. O sodobnih umetnikih, ki delujejo na Gori, govori tudi članek **Hieronima Vidmarja - Taloškega** in **Sonje Černigoj - iz Tanove hiše** *Še o likovnem dogajanju na Gori*. **Anamarija Stibilj - Šajn** je v članku *Gora umetnikov in umetnosti* predstavila ustvarjanje likovnih umetnikov na mednarodni umetniški koloniji na Sinjem vrhu. Zadnji sklop z naslovom *Zneta* je posvečen športu. Začenja se s člankom **Eda Pelicon** *„Le pridite še kaj...“*, v katerem predstavlja planinske in pohodne poti po Gori in poti, ki povezujejo Goro z Dolino. Delovanje žensk predstavlja članek **Irene Velikonja - Bevkave** *Ženske z Gore, skupaj vzete...* Organizirale so se leta 1997, njihovo delo je posvečeno predvsem spoznavanju in nadgradnji ter promociji naravnih vrednot in kulturne dediščine. **Emil Velikonja** je v članku *Smučanje (rezlanje, drsanje) na Gori* predstavil ta šport od začetkov, ki segajo v zadnja leta 19. stoletja, spregovoril o času med obema vojnoma in o času po drugi svetovni vojni. Članku so dodane preglednice in sezname tekmovalcev ter njihove uvrstitve. Na koncu je dodan še slovarček besed o snegu, sneženju in smučanju.

Valter Polanc – Pogrivski je v članku *Društvo za ohranjanje in varovanje in kulturne dediščine Gora* predstavil ustanovitev tega društva leta 1996 in njegovo delovanje. Ena od pomembnejših dejavnosti tega društva je gojenje 'smučanja po starem'. Društvo je pripravilo slovesnosti ob 400 letnici poselitve Gore, rezultat njegovega dela je tudi pričujoči zbornik.

Po razkošni opremi se knjiga lahko primerja s podobnimi zborniki, ki izhajajo ob različnih obletnicah. Od podobnih del jo loči to, da so avtorji domačini, ki so svojim sestavkom znali vdihniti ljubezen in spoštovanje do domačega kraja in njegovih prebivalcev. Večina besedil govori o zadnjih desetletjih 19. stoletja in o 20. stoletju. Bralci bodo našli podatke, npr. o hišnih imenih, sezname padlih v prvi svetovni vojni, pa etnološke in antropološke značilnosti, podatke o šolarjih in učiteljih. Nekateri članki so tako vir ali pa spodbuda za nova raziskovanja.

Foto Matej Pelicon

GORA – KLIMATSKO ZDRAVILIŠČE?

mag. tanja cegnar

(nadaljevanje)

V zadnjih letih so klimatsko terapijo ponovno razčlenili za potrebe zdravljenja in jo na novo objektivno ovrednotili. Sodobni instrumenti omogočajo sprotno spremljanje obremenitve telesa, nestacionarni modeli za simuliranje toplotne bilance telesa pa omogočajo simuliranje spreminjajočih razmer in časa, ki je potreben za prilagoditev na spremenjene razmere. Zadnji klimatsko terapevtski rezultati so pokazali, da posamezne tehnike pri izvajanju klimatske terapije ne smejo biti med seboj ločene, ampak se morajo dopolnjevati in tako zagotavljati celovit terapevtski rezultat. Način, kako jih med seboj kombiniramo, je odvisen od indikacije.

Čeprav bodo o učinkih klimatske terapije še potrebne dodatne študije, so že zdaj trdno dokazali učinke terenskih kur pri zdravljenju funkcijskih kardiovaskularnih bolezni in pri kombinaciji počivalnih kur na svežem zraku s terenskimi kurami pri pacientih s stanji izčrpanosti. Prav tako pozitivne rezultate so dobili pri uporabi terenskih kur v alpskem svetu pri pacientih s povišanim krvnim tlakom.

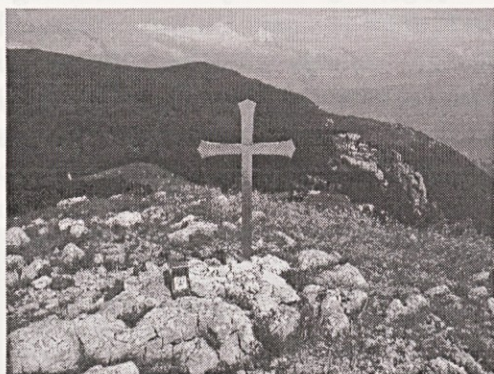

Foto Edo Pelicon

Pozitivne učinke lahko pričakujemo le, če posamezne dejavnike klimatske terapije vključimo v pravilnem zaporedju. Pri terenskih kurah se moramo odločiti ali jih bomo izvajali vsak ali vsak drugi dan, izbrati ustrezen način počitka ali ležanja, določiti prehod iz aktivne faze v počitek in izbrati vrsto fizioterapije, ki dopolnjuje izpostavljanje vremenskemu dražljaju. Ko določimo indikacijo, za vsakega

pacienta določimo trajanje in način celotnega poteka zdravljenja v klimatskem zdravilišču. Predvsem v sredogorju ustrezno kombiniramo naslednje oblike: fizični napor, ciljno orientirano uporabo klimatskih in vremenskih dejavnikov, počitek in podporne fizioterapevtske tehnike. Klimatsko terapijo moramo izvajati v kronobiološko pravilnem zaporedju obremenitve in počitka. Novo zasnovana klimatska terapija učinke klime in vremena kombinira z ostalimi fizikalnimi in zdravstvenimi ukrepi, ki so prav tako del klimatske terapije.

Pri izvajanju klimatske terapije je priporočljivo upoštevati biovremensko napoved. Pri vplivu vremena na počutje ljudi ločimo več učinkov: nevrotropni, biotoplotni, zračnokemični in učinek sončnega sevanja. Pri nevrotropnem učinku deluje vremenski proces na vegetativno živčevje in tako vpliva na splošno počutje ljudi ali pa sproži določene reakcije že bolnega človeka. Biotoplotni učinek je neposredno odvisen od vremenskega stanja v določenem kraju.

UV indeks

UV indeks je mednarodno sprejeta in enotna mera za moč ultravijoličnega sončnega sevanja. Je sestavni del splošne biovremenske napovedi. Večina evropskih držav že nekaj let objavlja UV indeks, večina napovedi je omejena na dan vnaprej. Povod za objavljanje te nove meteorološke spremenljivke ni povečanje ultravijoličnega sevanja v zadnjih letih, ampak želja, da bi ljudi izobraževali o načelih zdravega sončenja, saj so raziskave pokazale, da je v zmernih geografskih širinah pojav negativnih učinkov tega sevanja na zdravje ljudi bolj povezan z načinom življenja in odnosom do sončenja kot pa z močnejšim ultravijoličnim sevanjem.

Pozimi je UV sevanje v povprečju desetkrat šibkejše kot poleti. Ob običajni debelini zaščitnega ozonskega plašča junija in v začetku julija tudi pri nas UV indeks ob jasnem vremenu sredi dneva doseže vrednost 10, še posebej v gorah, ker je v gorah ultravijolično sončno sevanje močnejše kot po nižinah.

Beg pred cvetnim prahom

Pričakovani datum začetka cvetenja posameznih vrst rastlin je odvisen od klimatskih razmer in od astronomskih dejavnikov, kot sta dolžina svetlega dela dneva in jakost sončnega obsevanja. Slednja odločilno vplivata tudi na klimatske razmere. Dejanski potek vremena v posameznem letu lahko povzroči odmike od običajnih datumov začetka cvetenja. Na Hidrometeorološkem zavodu vsako leto spremljamo nastop in trajanje posameznih razvojnih faz različnih vrst rastlin, med njimi tudi mnogih alergogenih vrst. Na osnovi dolgoletnih podatkov in opazovanj na različnih območjih smo pripravili koledar cvetenja nekaterih pomembnejših vrst rastlin, katerih cvetni prah prenaša zrak oziroma veter. Seveda lahko neugodne vremenske razmere cvetenje za nekaj časa zaustavijo ali povsem prekinajo, zato je poleg koledarja cvetenja alergogenih rastlin potrebno meriti tudi koncentracijo cvetnega prahu v zraku. V sodelovanju z Inštitutom za varovanje zdravja RS na Hidrometeorološkem zavodu RS že več let pripravljamo dnevne napovedi obremenjenosti zraka s cvetnim prahom za obalno območje in osrednjo Slovenijo; ob ustrezni finančni podpori in izraženem zanimanju, bi lahko zajeli tudi druga območja.

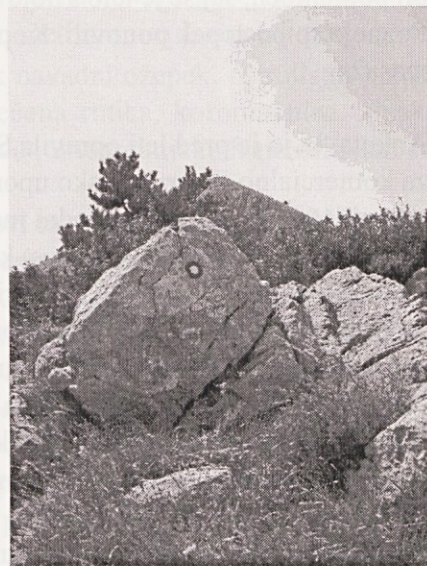

Foto Edo Pelicon

Sproščanje cvetnega prahu je odvisno od temperature in vlažnosti zraka ter sončnega obsevanja. Za prenašanje cvetnega prahu je najpomembnejši veter. Zrna cvetnega prahu se med seboj razlikujejo po velikosti, obliki in strukturi. Predvsem velikost in teža vplivata na to, kako hitro se bo cvetni prah posedel iz zraka oziroma, kako daleč ga bo veter zanesel. Seveda moramo upoštevati tudi lokalne vplive, kot so smer lokalnih vetrov in razporeditev rastlin, ki sproščajo cvetni prah, to pa lahko v skrajnih primerih, poleg vremenskih sprememb tekom dneva, močno spremeni idealiziran dnevni potek koncentracije. Začetek cvetenja posameznih vrst rastlin se zaradi različnih klimatskih razmer razlikuje po pokrajinah.

Bled je že nekdaj bil klimatsko zdravilišče

Foto Edo Pelicon

Bled danes poznamo kot atraktiven turističen kraj, manj pa je znano, da je bilo že sredi devetnajstega stoletja na Bledu klimatsko zdravilišče, ustanovil ga je Švicar Arnold Rikli. Na Bledu se je naselil leta 1854, ustanovil je naravno zdravilišče, ki ga je imenoval naravni zdravstveni zavod Mallnerbrun in ga vodil kot klimatski zdravilec. Z zanimivo ponudbo je privabil bogate goste iz aristokratskih krogov. Njegova terapija je temeljila na pretežno vegetarijanski prehrani, sončnih, zračnih in

svetlobnih kopelih, kar je bilo za tiste čase novost, ki je vzbujala veliko nezaupanja, pa tudi nasprotovanja. Njegova klimatska terapija je trajala mesec dni. V zdravilišču so veljala stroga pravila, tako glede obleke, kot tudi hrane in predpisane dejavnosti. Sprehodi so bili sestavni del zdravljenja. Vrstni red dejavnosti je bil pomemben, saj se je telo s hojo in sončenjem segrelo, nato so ga hladili s kopeljo in končno počivali. Pozneje so postopek ponovili. Kopali so se tudi v toplih in parnih kopelih, ki sta jim sledila sončenje in masaža.

Anketa, ki jo je pred leti opravila Skupnost slovenskih naravnih zdravilišč, je pokazala, da so možnosti za komercialno in terapevtsko uporabo zdravilne klime v Sloveniji slabo izrabljene. Presenetljivo malo zdravilišč je v svoj propagandni material vključilo podatke o biološko relevantnih klimatskih razmerah v zdravilišču. Naš zakon priznava klimo za naravno zdravilno sredstvo. V tem se bistveno ne razlikujemo od zakonodaje v Nemčiji ali Avstriji. Naša pomanjkljivost je, da nam manjkajo podzakonski akti, ki bi določali podrobnosti. Predpisati bi bilo potrebno vsebino bioklimatske analize za pridobitev naslova zdravilišče v zdravilni klimi in klimatsko zdravilišče. Nazive bi podeljevalo Ministrstvo za zdravstvo, Ministrstvo za okolje in prostor pa naj bi z ustreznimi predpisi poskrbelo za zaščito naravnega okolja v okolici naravnih zdravilišč, saj lahko posegi v okolje v oklici zdravilišč zaradi transporta onesnaženja in morebitnih mikroklimatskih sprememb prizadenejo ali ogrozijo zdravilnost klime v zdravilišču.

Kljub temu, da še nimamo ustreznih podzakonskih aktov, v praksi upoštevamo kriterije, ki veljajo v Avstriji in Nemčiji. Po nemškem vzoru tudi pri nas ločimo med "zdraviliščem v zdravilni klimi" in "klimatskim zdraviliščem". Razlika je v tem, da v "zdravilišču v zdravilni klimi" zdravilno klimo izrabljajo pasivno, v "klimatskih zdraviliščih" pa aktivno terapevtsko, zato mora "klimatsko zdravilišče" kontinuirano spremljati meteorološke razmere, upoštevati biovremenski vpliv in imeti ustrezno infrastrukturo (območja za ležalne in gibalne kure, sprehajalne steze) ter specializirano medicinsko osebje. Poleg teh dveh kategorij ločimo še "turistične kraje v zdravilni klimi".

(konec prihodnjič)

NAVADNI JESENČEK

elvica velikonja

(Dictamnus albus)

Da sodijo naši kraji med rastlinsko zelo zanimive predele naše dežele, sem že večkrat pisala. Izredni rastlinski pestrosti botruje že sama lega, poleg tega pa se lahko v enem samem dnevu sprehodimo po visokogorskih travnikih, se podamo skozi gozd, obiščemo mrazišča, pokukamo še v pragozd, se povzpnemo na Golake... In vsak od teh krajev nam nudi drugačno podobo rastlinskega sveta.

Nekateri teh krajev so botanike še posebej navdušili. Tako so npr. za Malo Lazno rekli, da je »botanični vrt Slovenije«, Malo goro pa označili kot »kraj, kjer tudi botaničnim razvajencem zastaja dih«. Mi se bomo tokrat podali na pot po Srednječavenski, oziroma po tisti »imenitni poti«, kot jo v pismu z dne 21. avgusta 2001 imenuje prof. dr. Tone Wraber. Tako piše: »Še dan pozneje sem se iz Nove Gorice zapeljal po cesti iz Ajdovščine proti Predmeji in se po tisti imenitni stezi, ki se malo pred prvim predorom odcepi čez pobočje Male Gore, odpravil proti zahodu. To je bilo prvič po letu 1966. V nasadu črnega bora sem videl mrežolistko (*Goodyera repens*) in hruškolistko (*Orthilia secunda*), iskal pa sem seveda alpski glavinec, ki sem ga malo pred tem vendarle videl na Povirski Gori nad Povirjem (nedaleč od Sežane). Kakšen dan zatem sem spet bil na isti poti in po njej odšel nekako do zadnjega večjega skalovja, vendar glavince nisem našel. So pa tista pobočja izredno bogata z redko floro, hladnikovko, celovenčno košeničico,

tricvetnim mlečkom, Jacquinovim bodičnikom, kranjsko bilnico, dlakavim slečem, slečnikom, golo vrbo in drugimi zanimivimi rastlinami, ki se pojavljajo v veliki količini, pri čemer je dobro to, da zaradi človekove dejavnosti niso ogrožena in tudi ne kaže, da bodo.

In tam, čisto na koncu, preden nas pot popelje preko južnega pobočja Čavna in Male gore, nas pričaka še jesenček. Družbo mu delajo številne mediteransko montanske vrste, med njimi ruj, rumeni podraščec,

Foto Elvica Velikonja

pet zelenih časnih in prav toliko nežno rožnatih do belih venčnih listov. Te krasijo temnejše žile, ki dajejo skupaj z naprej usločenimi prašniki cvetu poseben čar. Iz pestiča se razvije plodna glavica, dozori, se odpre in izstreli semena daleč proč od sebe. Listi jesenčka so sestavljeni, lihopernati in spominjajo na jesen – od tod najbrž tudi njegovo ime.

Jesenček je eden od maloštevilnih predstavnikov družine rutičevk v srednji Evropi. Družina dolguje ime vinski rutici (*Ruta graveolens*), ki je zelo podobna razkrečeni rutici (*Ruta divaricata*). Ta tudi raste pri nas, veliko je je po Robu, na Čavnu, na Mali gori in jo dobro poznamo, saj smo jo nabirali kot zelišče. V isto družino pa sodi tudi rod citrusov, kot so pomarančevci, limonovci.

Posebnost jesenčka je njegov vonj, ki je podoben vonju limone. Izločajo ga oljne žleze, s katerimi je pokrit. Izpuh olj je tako močan, da hlape ob zelo vročem vremenu lahko zažgemo, rastlina pa ostane nepoškodovana. O tej lastnosti jesenčka beremo že v reviji Dom in svet iz leta 1888. Pod naslovom Cvetica ognjenica piše: »Ta cvetica ima to lastnost, da si pusti svoje krasne cvete prižgati in, kadar niso rosni, gore s svetlim plamenom, pa vendar ne zgore, marveč so v dveh ali treh dneh enako krasni kakor prej in, prižgani na novo, ravno tako lepo zopet gorijo. To prihaja odtod, ker se ta cvetica poti v svoji rasti in ta njen lepo dišeči znoj ima v sebi eterične snovi, katere vžgane naglo zgorijo in cvet v ognju ohranijo.«

Jesenček je včasih veljal za zdravilno rastlino, priporočali so ga za zdravljenje številnih bolezni. V Srbiji je v zvezi z čudežno močjo jesenčka povezanih kar nekaj vraž. Danes vemo, da je jesenček ne le neuporaben v zdravstvu, temveč celo zelo strupen. Že ob samem dotiku koža pordeči, nastanejo lahko opekline, ki puščajo na koži temne lise. Kljub temu je zaradi svoje mikavnosti zanimiv za trganje, ruvanje, presajanje v vrtove. Leta 1947 je bil uvrščen na seznam zavarovanih rastlin Slovenije. Danes v slovenskem merilu ni več zavarovan, je pa s še nekaterimi rastlinami zavarovan v sežanski in goriški občini. Sicer pa velja, da tako jesenček kot tudi ostale rastline lahko bolj kot vsak zakon zavarujemo ljudje sami.

južna šmarna detelja, redek navadni ožepek, ostrolistni beluš, svilnata košeničica, razkrečena rutica, koromačnica, alpski volčin, ilirska perunika, Jacquinov ranjak, francoski lan in mnoge druge.

Jesenček nas z lepimi cvetovi in postavnostjo razveseli v maju in juniju. V prevodu Schödlerjeve »Knjige prirode« iz leta 1875 beremo, da je »ena najlepših po naših krajih divje rastočih rastlin«. Je rastlina suhih kamnitih travnikov, zaide pa tudi v svetle gozdove in na jase. Najbolj ji ustrezajo apnenčasta tla Krasa, videli pa so jo tudi na Šmarni gori, na Boču, Pri Štatenbergu, v Stenici pri Dobrni, kar množično raste na Humu nad Laškim. Sama sem ga prvič videla pred približno desetimi leti na Krasu, predlanskim pa sem ga našla tudi pri nas. Raste na južnem pobočju Čavna in Male Gore, rastline so nižje od tistih, ki se jih spominjam s Krasa in tudi socvetja so bolj skromna.

Jesenček je trajnica. Iz vozlaste korenike zraste tudi preko meter visoko steblo, na vrhu katerega so v grozdastem, največkrat enostavnem socvetju, nameščeni cvetovi. Cvet jesenčka sestavlja

VODA ZA EVROPSKE DENARCE?

edo pelicon

Nekdanji vodja delegacije Evropske komisije v Ljubljani Eric Van der Linden in prav tako že nekdanji minister za evropske zadeve Igor Bavčar sta še pred prenehanjem svojih mandatov podpisala finančni memorandum za projekt »Vodooskrba Trnovsko Banjške planote«. Projekt je uvrščen med prednostne zaradi celovitega reševanja problematike oskrbe z vodo in čiščenjem odpadnih voda na območju vodnih virov - na Gori.

Projekt zajema naslednje faze:

- Izgradnja primarnega in sekundarnega vodovoda od Predmeje do Cola, v skupni dolžini 35 km.
- Izgradnja čistilne naprave naselja Col za 500 enot in kanalizacije, v skupni dolžini 3,5 km.
- Izgradnja vodohrama Ajdovščina, velikosti 500 m³, namenjena izboljšavi preskrbe z vodo mesta Ajdovščina.
- Sanacija vodovoda naselja Dolga Poljana, v skupni dolžini 2 km.
- Sanacija vodovoda Hubelj – Lokavec, v skupni dolžini 3 km.
- Izgradnja treh kanalizacijskih kolektorjev do centralne čistilne naprave Ajdovščina, v dolžini 7 km.

Investitor projekta je občina Ajdovščina. Skupna vrednost projekta je ocenjena na 1,37 milijarde SIT (6,37 mio EURO), približno dve tretjini za vodooskrbo in eno tretjino za odvodnjo odpadnih voda.

Investicijo naj bi pokrili s sredstvi predkohezijskega sklada (EU ISPA - 40 %), državnimi sredstvi (subvencija Ministrstva okolja in prostor in taksa za onesnaževanje okolja - 39 %) in sredstvi občine Ajdovščina (občinski proračun in priključne takse - 21 %).

Predvideno je, da bi naložbo končali do konca leta 2004. Upati je samo, da z odhodom podpisnikov ne bo zbledelo tudi črnilo.

KRESOVANJE

Že vrsto let prireja društvo Gora kresovanja ob prazniku državnosti. V bistvu gre za srečanje članov društva z vsemi tistimi, ki nam pri delovanju pomagajo. Ne gre pa zgolj za družabno srečanje ob kresu, pač pa je vsakič poskrbljeno še za pester program. Letos seveda niso mogli brez organizacije turnirja v malem nogometu na travi. Štiri ekipe so gledalcem postregle z dramatičnimi tekmami, kjer so o zmagovalcih odločali tudi kazenski streli. Na koncu je slavila državna reprezentanca v telemarku, pred mladimi domačimi telemarkerji, medtem ko so Bojlerji osvojili bron pred ekipo Karavle P5. Tudi v hitrostnem teku z rolerji je odšla zmaga v Kranj, saj je klanec od Štemča do Rupe najhitreje premagal drugouvrščeni v skupnem seštevku svetovnega pokala v telemarku David Primožič, medtem ko je bil dobitnik brona na svetovnem mladinskem prvenstvu Klemen Žonta drugi in je spet potrdil svojo dobro telesno pripravljenost.

Foto Edo Pelicon

Razburljiva je bila tudi balinarska tekma med ekipo pokroviteljev in ekipo članov društva – oboji so po enkrat zmagali. Ko se je zmračilo, so si lahko obiskovalci ogledali video posnetke nekaterih tekmovalnih uspehov društva, zanimivo pa je bilo tudi gledanje posnetkov z rallyja Paris – Dakar, ki jih je komentiral udeleženec puščavske avanture Miran Stanovnik, tudi sam član Društva Gora.

DRUŠTVO PODEŽELSKIH ŽENA GRE (HITRO) NAPREJ...

irena velikonja

Obiskovalcem Predmeje izrečejo svojevrstno dobrodošlico cvetice, ki so jih v lesena korita ali gredice že pred časom posadile domače žene. Seveda je za rožice treba vseskozi skrbeti in tako so članice Društva podeželskih žena s Predmeje ponovno obnovile zasaditev cvetličnih korit in gredic. Seveda so tudi pridno zalivale.

Društvo podeželskih žena je več čas dejavno in tako tudi od izzida zadnje številke ni mirovalo. Društvo je koncem aprila zastopalo Občino Ajdovščina na skupni predstavitvi vseh sodelujočih partnerjev v mednarodnem programu RILKE. Vanj so vključeni nekateri ponudniki dobrot s kmetij iz severnoprimerjskih občin, Toscanne, občine Devin – Nabrežina in pokrajine Malaga iz Španije. Skupna predstavitev je potekala v Mavhinjah pri Devinu v Italiji. Obiskovalcem so prikazale spretnost klekljanja, pevska skupina pa je nastopila v uradnem prireditvenem delu. Z zeliščnimi izdelki je na srečanju sodelovala tudi kmetija Krapež s Predmeje.

Foto Ana Beguš

Gorjanske ženske so svoje delovanje predstavile tudi članom Društva MOST v Ajdovščini, na Predmeji pa so gostile Društvo za pomoč bolnim in ostarelim ter s pesmijo popestrile vsakoletno srečanje starejše generacije Gorjanov, ki ga je organiziral Karitas in je letos potekalo na Predmeji. Sodelovale so tudi na prireditvi Ajdovščina v maju. Pevska skupina društva je nastopila na prvomajski proslavi ob delavskem prazniku, ki je bilo po trinajstih letih ponovno na Predmeji.

Zelo pa so se razveselile mnenja Obrtne zbornice Slovenije, v katerem se je pozitivno izrekla o klekljanih izdelkih z Gore, kar v praksi pomeni, da bodo gorjanske »špice« (čipke) lahko nosile nalepko »domača in umetna obrt«.

Bife Vogal pri Putrhih je že desetletja domicilna oštarija Gorjanov, ki se po takšnih ali drugačnih opravkih znajdejo v občinskem središču. Morda je k temu pripomogla lokacija, namreč tik pred odcepom za Predmejo, morda gorjanske kelnerce, kdo bi vedel. Dejstvo pa je, da je bife letos spomladi doživel gorjansko 'okupacijo', čeprav le fotografsko. Lokal je namreč že pred časom ponudil svoje zidove domačim fotografom, odprtja razstav pa so pomenila (daleč stran od uradne kulture) prvovrsten kulturniški dogodek. Najprej je svoje sprehode ob vodi na ogled postavil Bojan Bizjak – Zakalski, za njim pa je svoje dosežke predstavil še Urh Černigoj, po očetu Gidlju. Oba fotografa smo imeli priliko spoznati tudi na straneh našega časnika. Objavljamo kritiki, ki sta obe razstavi pospremili na pot.

ZAKALSKEGA MAGIČNOST VODE

mirona m. jezernik

FOTOGRAFIJA ... ki pa v nekem trenutku presega svojo osnovnost, namenskost in nenadoma postane, se prelevi ali obrne in odseva AKVAREL ... V pretanjenosti poznavanja zmogljivosti tehnike in fotografskega aparata, v podreditvi trenutka v svetlobju časa, si Bojan Bizjak – Zakalski polasti svet ... četudi nenadno spoznanje, da ima človek svet, o katerem je mislil, da je njegova last, le pogojno v

najemu ..., ne ovrže miselne zveze, ki se kasneje udejani v ideji samega koncepta. Bojan se zave večplastnosti in mnogopomenskosti, ki tiči za dobro znanim površjem navadnega - ali je res navadno? Vsakdanjega zakaj prav to? Bivanjskega prostora in je vse in še zlasti vse okoli nas, gre mimo nas, se umika in se oddaljuje ali pa je tu in neopazno, je vidno in ga ne vidimo, je stvarno in resnično... Bojan prisluškuje vodi in predvsem vodi in nebu in nato še vsemu, kar spaja slednje in je nadaljevanje nečesa tretjega...

In naprej ... je FOTOGRAFIJA umetnost ali kar tako, na splošno okras ali nauk ... ali je filozofija in tudi morda neskončno poizkušanje. S preoblikovanjem in odtegnitvijo objekta Bojan Bizjak vedno in znova ali pa mogoče tudi čisto slučajno postavlja v ospredje IDEJO ... ki jo tudi sprošča kot novo dimenzijo - poglobljeno in izvirno, dotikajočo se nas v tem in v tistem času, ki veje s fotografije, kot s slikarske slike AKVAREL ... bolj poetični spomin kot realistična slika, ki pa nenadoma ni več to, kar je, ampak zaživi v novih dimenzijah, v novih razsežnostih tistega vidnega in videnega le tisti hip in tam in nenadoma in s pomočjo tehnike (fotoaparata) za zmerom zarisane, odslikane, odliznjene, kot sled nekega drugega časa in kraja, ki se ponuja zdaj nam, tukaj in zdaj v povsem novem ...

In kot pravi Bojan v zbirka Skrivnosti:

V nečem je razlika

med lepoto in čutenjem.

Prav zdaj to vem, prav zdaj,

ko jemljem v roke brezčutne rezine kamenja.

Iz njih bom sestavil

nove sklede časa...

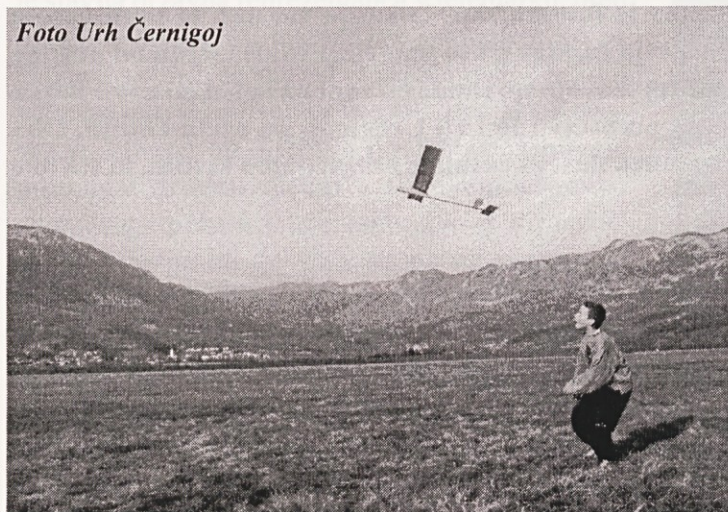
... in tu se zanj v mehko prelivajočih barvnih odtenkih, v igri svetlobe in sence ali morda v nasprotju temnega in svetlega, temnega s svetlim, zrcali nova in tudi čisto povsem nova dimenzija. Opazil jo je in poslušal simfonijo ubranosti narave z očmi. In tam je našel imaginarno domovanje svoji ustvarjalni domišljiji.

TRIJE FOTOGRAFSKI CIKLI URHA ČERNIGOJA

tanja cigoj

Foto Urh Černigoj

Urh Černigoj, študent kemije na ljubljanski univerzi, se na svoji prvi samostojni razstavi predstavlja s tremi cikli črnobelih fotografij. Pripovedi, ki nam jih skozi fotografije sugerira, se navezuje na simboliko elementov zemlje, zraka in vode ter sonca. Te vidi kot stik človeka v prostoru in sosledju časa z njihovimi pojavnimi dimenzijami, tako da jih prikaže skozi sekvence vsakdanjih dogodkov ali insceniranega dogajanja.

Sonce je predvsem duhovno sonce, h kateremu se dviga dekletova postava,

dramatično izrisana na ozadju oblakov, ki s povednimi kretnjami izraža željo po stiku z njegovo očiščevalno silo, svetlobo spoznanja in žariščem energije. Hotenje po fizični, predvsem pa duhovni svobodi, je rdeča nit, ki se lušči tudi iz drugih dveh zgodb. Na gladini vode, vira in prenašalke življenja, postopoma prepoznavamo vsiljivca v vrtilčku ločja, ki z ujetjem ribo iztrga *materii primi*, da bi jo na koncu spoštljivo vrnil nazaj. V tretjem ciklu otrok s svojim modelčkom letala povezuje dva elementa: zemljo, ki nase „prikuje“ zračno plovilo, ter zrak kot simbol neomejenosti in prostosti, kamor se ob slovesu z letalom dvigne tudi dečkov pogled.

Ob tem služita kompozicija in prostor na fotografijah Černigoju kot poglavitno gibalno zgodbo, kot instrumenta za ilustracijo zastavljene vizije. Z razstavljenimi fotografskimi cikli je pred nami razgrnil del osebne ikonografije, lastnega kozmosa in vrednot.

Mlademu avtorju (ki je medtem že diplomiral) naj bo ta predstavitev v javnosti potrdilo njegovih umetniških ambicij, predvsem pa naj mu pomeni izziv, ki je pomemben impulz in gonilo v ustvarjalnem dozorevanju.

SLIKARJI PRENAŠAJO LEPOTE GORE V SVET

aleksandra hain

Mednarodna likovna delavnica Slovenija odprta za umetnost je na Sinjem vrhu doživela že svojo deseto ponovitev. Idejni vodja delavnice Klavdij Tutta (seveda ob nesebični logistični podpori Hieronimove družine) je z jubilejem dokazal, da je Gora primeren kraj za umetniške navdihe, predvsem pa je potrdil, da je moč s pravim pristopom tudi na Gori doseči marsikaj. Gora se v tem smislu torej ponuja kot medij tako za ustvarjalno kot tudi promocijsko odzivnost širših razsežnosti.

Foto Edo Pelicon

Tokrat so se odločili za nekoliko drugačen izbor sodelujočih umetnikov iz tujine, saj so povabili po tri avtorje iz štirih velikih metropol: Salzburga, Neaplja, Rotterdama in Novega Sada. Podobnega koncepta se nameravajo držati tudi v prihodnje, seveda pa na delavnicah vedno sodelujejo tudi domači, slovenski avtorji. Umetniška žetev je bila tudi letos bogata, nastala dela pa bodo prvič razstavili septembra v Pilonovi galeriji v Ajdovščini. Videti jih je bilo moč že na tradicionalnem dnevu odprtih vrat, ko umetniki dovolijo bolj intimen vpogled v ustvarjanje. Častni gostje desetega mednarodnega srečanja umetnikov na Sinjem vrhu - Valentin Oman iz Avstrije, Franco Dugo iz Italije in Ludvig Pandur iz Slovenije - so prejeli priznanja iz rok dolgoletne sodelavke delavnice, likovne kritičarke Anamarije Stibilj Šajn. Posebno priznanje občine Ajdovščina, pa je ob desetem jubileju, iz rok ajdovskega župana Marjana Poljšaka, prejel umetniški vodja Klavdij Tutta. Kako tudi ne - v desetletnem obdobju se je na Sinjem vrhu zvrstilo 100 tujih in 150 domačih umetnikov, ki so, najmanj kar je, lepote in posebno vzdušje tega koščka zemlje odnesli daleč v svet.

MARJAN LIKAR S PREDMEJE

miloš likar

Marjan /Marjo/ Likar, (Šelov) ki živi na Predmeji št. 6, se je rodil v vojnem letu 1944. Imel je dva brata in šest sester; eden od bratov je žal že umrl in dve sestri tudi. Mama je izhajala iz kmečke družine Černigojevih, oče pa je bil revnega stanu. Ko je začel ustvarjati družino, ni imel ničesar.

Marjan se rad spominja svojih otroških let. Pravi, da so bili taki reveži, da se tega ne da opisati. Poudarja pa, da so živeli složno in se imeli radi. Žarila jih je materina in očetova ljubezen. V družini je bil kruh tako dragocen, da si ga otroci niso smeli sami jemati. Delila jim ga je mati, vsakemu enako. Tako je spoštoval kruh, da ga je prvič sam odrezal, ko mu je bilo petnajst let.

Bil je tudi pastir. Kako uro daleč od doma je pasel domačo kravo, pa tudi druge, včasih jih je imel celo deset. Ves dan je preživel v naravi, srečen ob koščku kruha iz materinih rok.

Osnovno šolo je začel obiskovati, ko mu je bilo šest let. Takrat so bili šolski prostori še na Predmeji. Po končani osemletki se je napotil v Ajdovščino, kjer se je izučil za ključavničarja.

Takole je pripovedoval: »Oče je bil delavec. Sreča je bila ta, da je bil dober lovec. Včasih je kaj ulovil in tako je družina občasno jedla meso. Ko je bilo v hiši kaj več denarja, je šla mama v dolino, nakupila polente in še kaj. S težkim bremenom na hrbtu se je vračala po dveh urah hoje navkreber domov.

Kljub tako veliki revščini in pomanjkanju sem bil vseskozi zdrav. Samo majhen primer. Dnevno je vozil v Ajdovščino avtobus. Če je bilo treba kdaj kaj kupiti v trgovini, mi je dala mama denar tudi za vožnjo. Nisem se peljal nazaj z avtobusom. Raje sem porabil novce za kaj sladkega in dobrega. Domov sem se vračal raje peš. Z lahkoto sem navkreber kar tekel, otovorjen z nakupljenimi živili.

K zdravniku sploh nismo hodili. Spominjam se, da sem si v hlevu z dvema žebljema natrgal podplat. Zdravili so me s trpotcem. Po dveh ali treh tednih sem zopet bos tekal po travnikih z brati, sestrami in prijatelji.

V času povojne obnove naše vasi sem videl, kako so si sosedje pomagali pri gradnji hiš. Nihče ni varčeval s svojimi močmi. Vaščani so bili zelo požrtvovalni. Gradili so tudi zadružne zgradbe. Delali so prostovoljno. Bili so navdušeni. Današnjega človeka se skoraj ne da primerjati s tistim izpred petih desetletij. Takrat so bili ljudje bolj družabni in živahni. Povsod je odmevala pesem.

Zdaj imamo vse, kar želimo. Mladi so zaposleni v podjetjih v bližnji in daljni okolici. Starejši prejemajo pokojnino. Prejemniki so že tisti, ki so se rodili ob zaključku druge svetovne vojne ali nekaj let po njej. Vse manj je tistih z italijansko ali partizansko pokojnino.

Še nekaj bi povedal o sebi. Če bi mi kdo podaril hišo v dolini, se ne bi naselil tam. Ostal bi raje na Gori. Prepričan sem, da nikjer ni tako lepo, kot je tu.

Obiskujejo me bratje in sestre, ki so razkropljeni po raznih krajih Slovenije. Z njimi sem tudi v telefonski povezavi. Kaj radi prihajajo na Goro tudi njihovi otroci in vnuki. Videvam, čim starejši postaja Gorjan, raje ima svoj rojstni kraj.

Dobro leto dni sem upokojen. Celotno delovno dobo sem bil zaposlen v Ajdovščini. Ob prostih dneh sem prihajal domov na Predmejo, kjer sta živela oče in mati.

Rad berem revijo Gora. Spominja me na delo in življenje naših prednikov. Bili so prav tako neuklonljivi, kot smo mi danes.«

DRUŽINA BIZJAK – POLHAVI S PREDMEJE

ivan bizjak

(nadaljevanje)

Na fotografiji iz leta 1940 spoznamo del družine Polhavih s Predmeje. Drugi z leve v zadnji vrsti je Jožef Bizjak (rojen 3. 2. 1921) – to je sploh edina njegova fotografija. Desno od Jožkota je najstarejša sestra Marija (12. 8. 1919), pred njo Roza (19. 8. 1935), pred Jožkotom stoji Alojzija (5. 4. 1929), ki pestuje Marjota (7. 4. 1938). S sekiro v roki leži Mirko (22. 12. 1922), levo od njega je s cepinom Srečko Vidicu. V zadnji vrsti sta na fotografiji še Pavla Bizjak - Z Ganjka (skrajno levo) in Ivanka Bizjak – Polajnkna.

Potem ko smo v prejšnjih številkah podrobneje spoznali življenjske poti treh Polhavih bratov (Jankota, Viktorja in Vekota), se bomo skozi pismo s fronte dotaknili še usode Jožeta. Prevzel je očetovo ime, čeprav ni bil prvorojeni otrok, pač pa četrti. Tudi prvorojenec je bil Jože, vendar je umrl že kot otrok. Tudi drugi Jože iz družine Polhavih ni imel sreče – moral je v italijansko vojsko, usoda pa je hotela, da so ga poslali na rusko fronto, od koder se ni več vrnil. Zadnjič se je domov oglasil s pismom, datiranim 17. 11. 1942. Od tedaj se je za njim izgubila vsaka sled in je po vsej verjetnosti umrl v zimskem peklu ruskih step.

Draga sestra Marija! Sporočam ti, da tvojo težko pričakovano pismo sem sprejel ki se ti prau lepo in srčno zahvalim zanje, in enako za sprejete pozdrave. Enako tih vračam tudi jast mnogo naj lepših in srčnih pozdravov, in bratskih poljubov vedno ti zvesti brat Joško.

Na dalje ti dam vedet da jast se nahajam še vedno pri dobrem zdravju hvala bogu, kot enako želim tudi tebi to ljubo zdravje, in celi družini. Pisala si mi da paket ste mi že poslali, saj ga pričakujem več dni ki enim je že prišel, in da vkratkem mi pošlete še enega, ma veš kaj če mi pošlete še, pošlite mi raj cigarete, ki sedaj v tem mrazu je strašno sitno zvivat, ki so vedno trdi prsti. Saj mi lahko posleš še kaj družega ki mislim da paket gre do dveh kg. Veš kaj bi prišlo meni prav eno škatlo tizga late kondensato če se dobi pri nas, potem ene dva facola, potem če smi poslala 10 kuvert in papirjev mi tudi pošlite še, eno škatlo marmelate, magari en košček pršute zdraven če jo imate še, saj sedaj se ne skazi, ki je hladno jo fajn zaviješ. Ma tobaka al cigaret mi pošlite kaj več kakor sedaj, se mi zdi da tisto bom kmali končal ki sem zastradan.

Družega mi ne ostaja za ti pisati ko ti ponovim naj lepše pozdrave in poljube vedno tvoj zvesti brat Joško
Zbogom.

Oprosti slabi pisavi ma imam trde prste.

Pozdravi Marinkota in mamo.

(konec prihodnjič)

P. M. 53. št. 17. 11. 42.

*Draga sestra Marija!!
Sporočam ti da tvojo težko pričakovano
pismo am sprijel ki se ti prau lepo in
srčno zahvalim zanje, in enako za
sprejete pozdrave. Enako tih vračam
tudi jast mnogo naj lepših in srčnih
pozdravov, in bratskih poljubov
vedno ti zvesti brat Joško.
Na dalje ti dam vedet da jast se
nahajam še vedno pri dobrem zdravju
hvala bogu, kot enako želim tudi
tebi to ljubo zdravje, in celi družini.
Pisala si mi da paket ste mi že poslali,
saj ga pričakujem več dni ki enim
je že prišel, in da vkratkem mi pošlete
še enega, ma veš kaj če mi pošlete še,
pošlite mi raj cigarete, ki sedaj v tem
mrazu je strašno sitno zvivat, ki so
vedno trdi prsti. Saj mi lahko posleš
še kaj družega ki mislim da paket gre
do dveh kg. Veš kaj bi prišlo meni
prav eno škatlo tizga late kondensato
če se dobi pri nas, potem ene dva
facola, potem če smi poslala 10 kuvert
in papirjev mi tudi pošlite še, eno
škatlo marmelate, magari en košček
pršute zdraven če jo imate še, saj
sedaj se ne skazi, ki je hladno jo fajn
zaviješ. Ma tobaka al cigaret mi pošlite
kaj več kakor sedaj, se mi zdi da tisto
bom kmali končal ki sem zastradan.*

VOJAK 98 MESECEV

Na obeh fotografijah je isti možakar - Jožef Vidmar – Pepe Lahajnerski. Enkrat v italijanski, drugič v partizanski uniformi. Objektivu se je kot italijanski vojak nastavil v fotografskem studiu Luigia Casane v Cagliariu 1. oktobra 1940. Na Sardiniji je prebil dolga štiri leta in štiri mesece, vpoklican pa je bil že prej dvakrat, leta 1930 (18 mesecev), 1935. leta pa 13 mesecev, »ko smo po Abesiniji Negusa preganjali,« kot pravi Pepe.

Spomni se prvega avgusta leta 1944, ko se je začelo dolgo vračanje v domov. Najprej so z vojaško ladjo pripluli v Neapelj, kjer so jih naložili na vojaška vozila in jih prepeljali do Barija. Pepe je s V. prekomorsko brigado 27. decembra odplul iz Barija v Split, od koder so najprej pešačili do Šibenika, pa v Biograd na moru, v Benkovac, iz Benkovca do Zadra peš v enem dnevu (44 km). Sledil je vzpon na Velebit, v Liki so jih nato čakali težki boji. Zraven njega so omahnili v smrt Jože iz Orešja, Ciril Faletič iz Loma nad Kanalom, Tone iz Cerknega in pet Štajercev. Nato so tri dni pešačili iz Gospića v Črnomelj, kamor so prispeli 19. aprila 1945. V Kočevskem Rogu so imeli spet žrtve, prav tako v Kočevski Reki. Zadnjo bitko je Pepe bojeval 7. maja zvečer v Višnji gori. Naslednjega dne so že zarana odšli na pot, tako da so v osvobojeno Ljubljano prikorakali 9. maja ob deveti uri (v Ljubljani se je fotografiral pri D. Rovšku).

Toda do Gore je Pepe napravil še velik ovinek, saj ga je vojaška pot vodila v Kamnik, Celje, Ptuj, Maribor, Dravograd, do Velenja. Nemce, ki so jih zajeli v Topolšici, so nato odpeljali v Ljubljano. Še prej so jih 'vizitirali': »Jaz sem enemu Nemcu vzel rokavice, on pa me je na kolenih prosil, naj mu jih vrnem. Eno sem mu res dal nazaj,« se spominja Pepe. »Zajeli smo tudi Italijane, ki so imeli pri sebi veliko nakradene zlatnine. Nismo bili posebno nežni z njimi, nakit pa smo razdelili mimoidočim ženskam. Eden od Italijanov je imel pri sebi žensko spalno srajco, naštikano okoli vratu. Oblekel sem jo in bil podoben bolničarju. Tovariši so me zbadali: 'Bolničar, pri kateri si bil nocoj?' pa sem jo moral hitro sleči,« se tudi vedre plati vojske spominja Pepe Lahajnarjev. Ker pa ni imel urejenih dokumentov, ni mogel iz Ljubljane na Otlico. »Zdaj še domov ne smemo,« so godrnjali Primorci v Ljubljani, kar bi jih skoraj spravilo pod ključ. »Še sreča, da smo srečali Brtljajskega Drejca, kapetana, da nas je rešil zopora. Za novo leto 1946 je prišel Pepo domov!«

NJENIH TRINAJST OTROK

V roke nam je prišel izvod mariborskega časopisa 7D, ki je vzbudil zanimanje že z zgornjim naslovom. Kdo ima še danes toliko otrok? To je Ivanka Antolin, ki je prišla iz Amerike na obisk v Odrance v Prekmurju k svoji svakinji Angeli Kavaš. Toda ob nadaljevanju branja prispevka je bilo presenečenje še večje. Povzemamo del reportaže, ki jo je pripravil Branko Žunec.

Viktor Antolin, sedaj že pokojni univerzitetni profesor, doktor prava in magister filozofije, in žena Ivanka, sta ustvarila in vzgojila eno najštevilnejših in najbolj izobraženih družin med slovenskimi emigranti v ZDA in Kanadi. Ivankin dekliški priimek je Velikonja, saj je gorske krvi, je namreč hči Narteja Velikonje – Bevkavega, pisatelja, ki ga je povojna oblast obsodila na smrt in obsodbo 25. julija 1945 tudi izvršila. Istega leta se je začelo begunstvo družine Antolin iz Odrancev v Prekmurju. Kako sta se spoznala?

“Prek knjige mojega očeta Višarska polena,” pravi Ivanka. “Poznala sva se že iz študentskih let, поблиže pa sva se spoznala nekega deževnega dne novembra 1945 v hiši slovenskih šolskih sester v Rimu, kjer mi je kot begunki mamin bratranec uredil bivanje. Ni bilo prav nič romantično. Lilo je kot iz škafo in po dolgotrajni vožnji z vlakom sem se premočena in utrujena znašla na hodniku domovanja šolskih sester. Nato sva od leta 1945 do 1948 na rimski univerzi študirala pravo, študij nadaljevala v Madridu, kjer je Viktor doktoriral, in v Saragosi, leta 1952 pa sva se poročila. Štiri leta pozneje sva se s tremi otroki in četrtim na poti odpravila v Toronto k Viktorjevemu stricu. Viktor je podnevi študiral, ponoči pa delal v bolnišnici za duševno bolne.”

Šest let kasneje se je družina preselila v mesto Emmitsburg na meji med zveznima ameriškima državama Pensilvanija in Maryland.

Leta 1971 so zaprli kolidž, na katerem je Viktor predaval več predmetov, a je poučeval še na drugih kolidžih, medtem pa je tudi družina rasla in se povzpela do številke trinajst, žal je eden zaradi levkemije umrl. “Ni bilo lahko,” pravi gospa Ivanka, “toda v tistem času so bile možnosti za študij v ZDA zelo ugodne. Otroci so dobili tako rekoč po tri štipendije, nekaj denarja je zagotovila šola, preostanek sta prispevali zvezna država in zvezna vlada. Voljo pa so otroci imeli. Pustila sva jim tudi, da so se sami odločili, kaj bodo študirali in kje.” Najstarejša hči Ivanka je končala študij medicinske tehnologije v Washingtonu in je zaposlena na zasebni kliniki v Clevelandu, Anka je magistra književnosti v Washingtonu, Vida je pravnica v Washingtonu, zaposlena v mornarici in ima najvišji čin, ki ga lahko ženska tam doseže, Pavel je s podjetniško diplomo samostojni podjetnik v Baltimoru, Tomaž pa z dvema diplomama samostojni podjetnik v gradbeništvu v Fairfieldu. Miha je doktor bioloških znanosti na univerzi v Koloradu, Stane magister na področju materialov in specialist za keramiko na univerzi v Pittsburghu, Helena živi v Filadelfiji in je doktorica španščine, Jožef ima diplomu iz biologije in kemije in živi v Santa Barbari v Kaliforniji, Meta je kot psihologinja zaposlena v eni od bolnišnic v Torontu, Katarina je doktorica kemije v Willmingtonu v Delewaru, zaposlena kot industrijska svetovalka, najmlajša, 33-letna Kristina, pa je končala študij politične filozofije. Živi blizu Pittsburgha. “Kljub vsemu Amerika ni nikoli bila in nikoli ne bo moja domovina; svojo domovino pa smo izgubili,” je grenko dodala 77 - letna Ivanka.

“Po moževi oziroma očetovi smrti imamo enkrat na leto družinsko srečanje, na katerega pride večina otrok, vedno pa kdo manjka. Še najraje pridejo vnuki, ki jih je kar 26.”

Ivanka je letos spomladi obiskala tudi rojstno hišo svojega očeta na Predmeji.

KDO SMO IN OD KOD PRIHAJAMO

stanislav polanc*

Moj oče se je rodil na Predmeji, takratni Dol št. 2, leta 1906, očetu Ignacu Polancu in materi Barbari, rojeni Velikonja. Družina je bila kar številna, saj je bilo vsega osem otrok. Avgust, moj oče, je bil najmlajši. Pripovedoval nam je, da jim je oče kmalu umrl. Živel so skromno. Starejši bratje so delali v gozdovih, da se je družina lahko preživljala. Pri hiši so imeli tudi kravo in dve kozi. Šolo so obiskovali v župnišču na Otlici.

Prva svetovna vojna je še bolj poslabšala razmere v družini, saj so morali trije starejši bratje na soško fronto. Po letu 1918 pa so te kraje zasedli Italijani. Tedaj je nastal močan ekonomski pritisk na vse primorsko prebivalstvo, kakor tudi politični, še zlasti, ker so bili trije bratje v avstroogrski vojski. Družina Polanc se je odločila, da proda hišo in odide v Jugoslavijo. Leta 1922 so prečkali državno mejo v Postojni in se ustavili v Poljčanah na Štajerskem, kjer so si ustvarili nov dom.

Pri šestnajstih letih je mladi Avgust že moral razmišljati o svoji prihodnosti. Zaposlil se je pri kovaškem obrtniku (naslova ne vem) in tu opravil tudi kovaški izpit. Odslužil je vojaščino, potem pa je šel ponovno s trebuhom za kruhom. Pot ga je zanesla v Poljansko dolino, v Log nad Škofjo Loko, kjer je dobil delo pri kovaškem mojstru Matevžu Krmelju. V prostem času je večkrat zašel tudi v gostilno Pri Premetovcu na klepet in zabavo. Tu je spoznal Marijano Ahlin, gostilničarjevo hčerko. Imela je še dva brata in sestro. Starejši

brat Peter Ahlin je bil že poročen in samostojen kovaški obrtnik v Logu. V tem zakonu sta se rodili dve hčeri, Ivka in Špela. Tudi Marijana in Avgust sta se vzela in tako sta si postala Peter Ahlin in Avgust Polanc svaka. Zakoncema Polanc se je leta 1932 rodil sin Stanislav, in to sem jaz, ki pišem te vrstice.

Delo pri zasebnih obrtnikih je bilo zagotovljeno le za določen čas in zato je bilo treba iskati delo drugje. Oče je poizvedoval na Jesenicah v Železarni in uspel. Leta 1937 smo se tja tudi preselili. Tu sem dobil še sestro Leopoldino. In tako smo si tudi mi, Ivka in Špela ter Leopoldina in jaz - Stanislav, bratrance.

Leta so minevala, otroci smo rasli in se izobraževali. S sestro sva delala v Železarni Jesenice. Ivka je po končanem učiteljsku službovala na Osnovni šoli Col. Puškarski mojster Lenart Pregelj je postal njen zakonski mož in rodili so se jima otroci Marta, Erika in Hubert.

Sreča pa ni trajna in nesreča nikoli ne počiva. Ko smo se poslavljali od pokojne Ivke Pregelj, moje sestrice, sem bil prvič na Colu. Začutil sem, kako blizu sem kraju svojih korenin, Otlici in Predmeji. Že naslednje leto sva se z ženo odpravila na Predmejo po sledi, kjer so pred leti prebivali Polanci. Prepričan sem bil, da te hiše ni več. Vozila sva se gor in dol in poizvedovala. Neka gospa nama je svetovala, naj vprašava pri "Micki na Gmajnci". Starejša gospa naju je toplo sprejela in smo se dolgo pogovarjali. Pokazala nama je tudi kupoprodajno pogodbo od hiše Predmeja št. 2, ki sta jo z mojem kupila od Polancev. Priznam, da mi je bilo to odkritje v veliko veselje in zadovoljstvo.

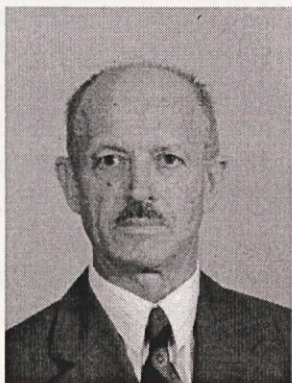
Nekaj let pozneje pa sem še izvedel, da se je Erika Pregelj z Malega Polja, hčerka moje sestrice Ivke, poročila na Predmejo, k družini Čibej na 141 a. In tako se je ravno tu sklenil naš sorodstveni krog.

Moja dolžnost pa je še, da letos obiščem spomenik matere Gorjanke, ki ga je lansko leto prvega septembra postavilo Društvo Gora.

**To pripoved namenjam Eriki Čibej (na sliki desno)*

ALDO ČERNIGOJ, PISEK KNJIGE "VEČER PRI MATICAVIH"

edo pelicon

Aldo Černigoj se je rodil na Predmeji, pri Gidli, leta 1935. Od leta 1969 živi z družino v Kopru. Po poklicu je profesor sociologije in filozofije; vendar je delal na šolah, bodisi kot učitelj ali ravnatelj, samo nekaj več kot deset let. Največ časa je delal pri Skupnosti obalnih občin Koper kot analitik in kot član izvršnega sveta. Posebno opazno je njegovo delo pri razvoju visokega šolstva v Slovenski Istri.

Bralci časopisa Gora so Alda Černigoja že spoznali skozi nekatere zgodbe, ki so v bistvu odlomki zajetnega dela, ki je izšlo v knjigi. Kako je delo nastajalo?

Posamezne zgodbe (zdaj poglavja) sem napisal že pred več leti, misleč, da jih bom objavil samostojno. Potem pa sem se odločil za obsežnejšo povezano pripoved. Pisal sem sorazmerno počasi in zato so med poglavji, ki so bila že objavljena (pod delovnim naslovom *Gora*), in temi v knjigi, manjše razlike. Literarna tehnika je ves čas ista, manjše spremembe pa so v slogu, besedišču in v razporeditvi posameznih motivov ali samo elementov znotraj teh. Samostojno objavljena poglavja so pač morala biti zaokrožena in razumljiva, tudi če so bila izločena iz celotnega besedila; zato so morala vsebovati nekatere elemente (povezave, pojasnila), ki v celotnem delu niso več potrebni in sem jih lahko črtal ali preoblikoval. Nekaj sprememb sem vnesel tudi na osnovi pripomb in sugestij, ki so mi jih pisno ali ustno dali bralci *Gore*. Na objavljena poglavja je bilo namreč sorazmerno dosti odziva, kar me je tudi spodbujalo k nadaljnjemu delu.

V kakšno književno vrsto bi sami uvrstili vašo knjigo? Kako je sestavljena?

Ko sem delo pisal, se nisem dosti spraševal o tem, v kakšno leposlovno zvrst bi ga uvrstil. Glede na snov bi lahko rekel, da je povest, kakršna je bila običajna pri nas v devetnajstem stoletju. Vendar pa glede na oblikovanje dela, literarno tehniko in slog to vsekakor ni.

Opredelitve zvrsti roman so na moč raznovrstne, vendar svoje knjige ne bi uvrstil v nobeno izmed teh. Še najbolj primerna se mi zdi oznaka pripoved. Tak je tudi podnaslov – *Pripovedavanja z Dola*.

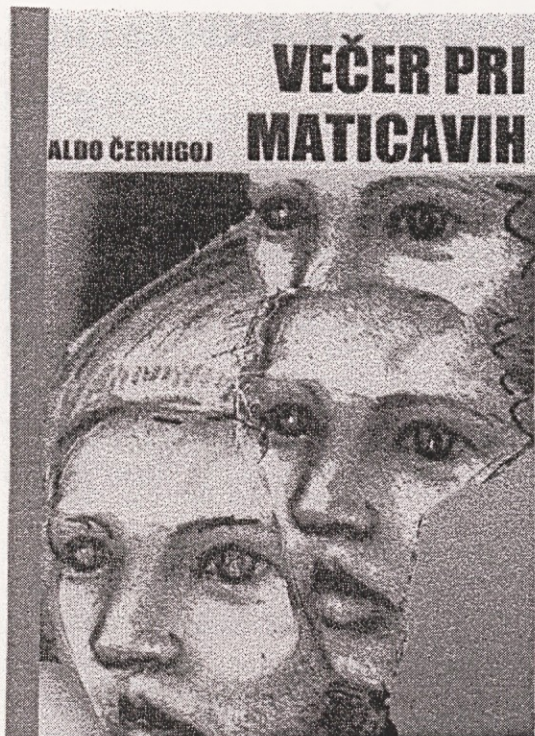
Knjiga je razdeljena na enajstirideset krajših enot - poglavij, ki jih povezuje osnovna, nosilna zgodba. To je zgodba o nastajanju ene izmed gorjanskih domačij, o sklenitvi zakona med Drecem in Barbko (obeh glavnih oseb) skoraj brez njune volje in o življenju, ki sta ga prav do konca živela drug mimo drugega. V ta osnovni okvir se vključujejo zgodbe njunih otrok in drugih oseb, ki so bili tako ali drugače z njima povezani. To pač ni kronika ene družine, pač pa neke vrste saga o Dolu na prelomu predprejšnjega stoletja. Po petnajstem poglavju zgodba ni več povsem sklenjena, ker stopajo v ospredje otroci obeh glavnih oseb. V vsakem poglavju sem skušal zaobjeti določeno snov, še posebno značilna dela in običaje pred sto leti, kot tudi pomembne dogodke, ki so se zgodili v tistem času.

Glede na to, da opisovana dogajanja spadajo v čas pred sto in več leti – ste jih takšne spoznali skozi pripovedovanje?

Večina zgodb je po resničnih dogodkih – naj bo po pripovedovanju strica Toneta Nehnega, stare mame in tata ali pa, da so se temu ali onemu zgodili v času mojega otroštva. Seveda sem jih priredil, postavil na ustrezno mesto in jih pridal osebam, ki jim po moji zasnovi ustrezajo. Teh zgodb je bilo še dosti več, a sem jih zaradi preobsežnosti dela in ker so se nekateri elementi ponavljali, izpustil.

Za opis časa na prelomu iz 19. v 20. stoletje sem se odločil že enkrat v srednji šoli, ko sem dobil v roke kroniko učitelja Edmunda Čibeja. 400-letnica začetka naseljevanja Gore je kot nalašč za to.

Gorjani smo pred časom, ki ga opisujem, živeli na Gori že kakšnih 300 let. Vendar se je v vsem tem

obdobju godilo tu bolj malo. Omeniti velja le zidavo in posvetitev cerkve in izgradnjo stare ceste.

Na prelomu predprejšnjega stoletja pa so se zgodile za Goro na moč pomembne stvari. Naj jih nekaj na kratko navedem: zgraditev šole (leta 1884) in prihod učitelja Edmunda Čibeja na Goro; snežke, ki jih je učitelj prinesel s tujega; pogozditev dela gmajne Podguro; omejevanje pašnje v gozdu; izgradnja nove ceste prek Čavna, ki je omogočila večje izkoriščanje gozda in se je tako začelo pravo šlogarjenje; začetek odhajanja Gorjanov na tuje, še posebno na Tirolsko idr.

Zastran vsega tega je prav ta čas eno najpomembnejših obdobj v življenju in razvoju Gore.

Osebe v knjigi so karakterni in psihološko nadvse dodelane – ste za modele imeli resnične ljudi? Bi se kdo od Gorjanov po opisanih lastnostih lahko prepoznal? Koliko je v vsem tem avtobiografskega?

Osebe v delu so izmišljene. Seveda pa sem se tu in tam naslonil na nekatere ljudi, ki mi jih je na moč živo opisal stric Tone, ali pa, ki sem jih v otroštvu sam poznal.

Osebe niso neke izjemne osebnosti, pač pa povsem navadni, vsakdanji ljudje. Tudi sicer sem se izogibal izjemnosti dogodkov, nenavadnim obratom, napetostim, idr. Delo naj tedaj učinkuje, kolikor pač bo, samo z literarnimi sredstvi in seveda s prikazom čimbolj resničnega življenja na Gori v tistem času.

Na tem mestu bi rekel še par besed o poimenovanju ljudi in domačij na Gori. Ljudi se je imenovalo po osebnih imenih in po domačijah, ne pa po priimkih. Kako se kdo piše se je pravzaprav zvedelo komaj v šoli ali pa če je šlo za uradne zadeve na notariatu ali sodiščih. O osebnih imenih pa tole: Skoraj v vsaki družini na Gori z več otroki so bili Frence, Janez, Tone, Drec, Mica, Ihana, Francka in še nekaj drugih. Če bi se tudi jaz držal te navade, bi prišlo do podvajanja imen, zaradi česar bi bilo prepoznavanje oseb otežkočeno. Zato sem moral kar brskati po spominu, da sem se spomnil zadostno število imen, ki so še bila takrat v rabi. To pa so tudi imena na moč imenitnih osebnosti iz zgodovine stare Avstrije in drugih držav, kot so npr. Ludvik, Henrik, Kristina, Elizabeta idr., ki so jih Gorjani včasih tudi radi dajali svojim otrokom.

Glede imen domačij sem se odločil, da jih poimenujem v večini primerov po ledinskih imenih, kot npr. Nčerija, Klečet, Mejica, Maticovo idr. Nekatere pa sem skoval po analogiji za tvorjenje sedanjih imen domačij. Samo nekajkrat sem za bolj obrobne situacije uporabil dejanska imena gorskih domačij (npr. Gidli, Bratinci).

Še odgovor na zadnji del vprašanja. Ali bi se v delu kdo od Gorjanov lahko prepoznal? Če bi napisal to delo pred dvajsetimi leti, bi seveda to možnost tu in tam dopuščal, danes pa ne več. Kot sem že rekel, sem večino oseb oblikoval po na moč živem pripovedovanju strica Toneta, nekatere pa tudi po osebah, ki sem jih v otroštvu sam poznal. Danes pa jih ni več med živimi. Vseeno pa, kdo ve! Gorjani smo si med sabo podobni. Vrh tega pa so nekatere osebe, kljub temu da so, upam, literarno žive, le nakakšni tipi. Teh pa ni neskončno dosti. Ciril Kosmač je nekje zapisal, da če pozna okoli 300 ljudi svoje vasi, pozna pravzaprav vse ljudi na svetu - ali tako približno. Če bi pa le kdo videl v tej pripovedi tudi del sebe, je to res zgolj slučajno.

In še, koliko je delo avtobiografsko? V širšem smislu je to vsako literarno delo. Pisec mora vse, kar napiše, na neki način sam doživeti. Drugače pa ni nobena oseba v tem delu prav jaz. Je pa v tej in oni osebi tudi del mene.

Verjetno največja težava pri podajanju zgodbe je jezik – predvsem v zapisu narečnih izrazov, v katerih mgoli polglasnikov? Če sem še bolj natančen – knjižni jezik nenehno prehaja v narečni zapis in obratno – na kakšni osnovi ste se odločali, kdaj uporabljati enega ali drugega?

Nekateri so mi rekli, da je jezik v moji pripovedi sicer lep in zanimiv, vendar pa malo težje berljiv. Žal tu ne morem nič spreminjati. Moje delo je pač namenjeno Gorjanom in morebiti tudi nekaterim drugim, ki jih bo to zanimalo, in tem gotovo jezik ne bo posebna ovira pri branju. Vseeno pa je prav, da v zvezi z njim nekaj stvari pojasnim.

V leposlovnem jeziku pri iskanju najustrežnejših izraznih sredstev dostikrat bolj ali manj odstopamo od knjižnega jezika. To je pač možno, vendar mora izhajati iz vsebine dela, in iz literarne tehnike. Izbranih rešitev pa se je treba potlej dosledno držati.

Kot je bilo že omenjeno, ima moje delo močne etnološke prvine. V skladu s tem sem se moral kolikor mogoče približati tudi takratnemu jeziku kot pomembnemu elementu duhovne kulture. Najbolj verno sliko bi seveda podal, če bi celotno besedilo napisal v gorjanskem govoru. Seveda pa bi bila v tem primeru pripoved na moč težko berljiva. Zato sem se odločil za srednjo pot.

Naj navedem nekaj jezikovnih značilnosti v tem delu:

- V osnovi pišem v knjižnem jeziku, vendar z močnimi narečnimi prvinami.
- Direktni govor, ki ga je v mojem pisanju malo in je na neki način utopljen v ostalo besedilo, je pisan v gorjanskem govoru in tiskan v kurzivu. Pri tem se postavlja vprašanje zapisa nekaterih glasov, denimo polglasnika, dvoustičnega *u*, *ie* idr. Pri literarnem besedilu pač ni mogoče uporabiti transkripcijskih znamenj in je treba iskati poenostavitve, približke. Domačini bojo te besede gotovo prebrali pravilno.
- Na bližino z gorjanskim govorom kažejo tudi številne besedne zveze, npr. od vidga do vidga, sonce gre zad idr.
- Domačemu govoru sem se približal tudi z glagolsko končnico *ava* (pripovedava) namesto bolj uveljavljene *uje* (pripoveduje).
- Pri dvojini ženskega spola uporabljam obrazilo *sti* (šli), namesto *sta* (šli).
- Nekaterih krajevnih in ledinskih imen nisem zapisal v knjižnem jeziku, pa tudi ne ne v dialektu, pač pa bolj pogovorno (Ajdošna, Otlca, Ipavska dolina, Modrasove).
- Osebna imena sklanjam narečno (npr. Janko, Jankota).
- Na starinskost jezika kaže predpreteklik, ki se ga danes skoraj več ne piše oziroma ne govori, kar je škoda. V času mojega otroštva pa ga je še govorila moja mati (stara mama).
- Uporabljam večinoma *ko* namesto *kot*, *bojo* namesto *bodo*; pa tudi *tenko*, *težek*, *neče* idr.
- Pri knjižnih besedah uporabljam kolikor mogoče dosledno primorske sopomenke (*zmerom* namesto *vedno*, *brž* namesto *takoj*, *zdolaj* namesto *spodaj* idr.).

Navedel sem samo nekaj značilnosti jezika v mojem pisanju, pozoren bralec pa bo odkril še kakšno.

Neglede na vse – nastal je tudi nadvse dragocen gorjansko slovenski slovar!

V tej knjigi sem uporabil vse besede našega govora, ki sem se jih spomnil. Dosti izmed teh je danes med ljudmi še živih, dosti pa ne več. V slovarček, ki je priložen (kakšnih 600 besed), pa nisem vključil tistih manj znanih besed, ki so, tudi če z različnimi kvalifikatorji (kot npr. nar., pogov. idr.) v Slovarju slovenskega knjižnega jezika (kot npr. lojtra, blezi idr.)

V času, ki ga opisujem, je bilo v našem govoru v rabi še dosti nemških popačenk. Dokler jih nisem zapisal, si še sam nisem mislil, da jih je toliko. Morebiti jih imamo zaradi dolgoletnega odhajanja na delo na Nemško več kot v sosednjih vipavskih vaseh. V zvezi z delom v gozdu pa so gotovo prinesle nekaj besed tudi tri družine, Winklerji, Štrosarji in Voglerji, ki so začasa Marije Terezije prišle od nekod z Nemškega, se naselile blizu Trnovega (Nemci) in začele tu šlogariti. Po mojem smo vsaj nekatere izmed teh besed brez potrebe nadomestili z drugimi sposojenkami.

V poglavjih, ki sem jih posamič spoznal skozi časnik Gora, me je način pisanja (morda intonacija pripovedovanja), nehoti spominjal na Danila Lokarja, ko pa sem bral knjigo kot celoto, sem dobil povsem drugačen vtis – o živahnejši strukturi, sočnejšem jeziku, o slogovni samosvojesti ...

Celotno besedilo je napisano v bolj ali manj enaki literarni tehniki – to je v širšem smislu notranji monolog ali tako imenovana personalna pripoved. Vse opazovanje, razmišljanje, presojanje je z vidika vsakokratne književne osebe in ne z vidika (perspektive) zunanjega opazovalca, oziroma vsevednega pripovedovalca, pisca. Iz tega tudi izhajajo nekateri slogovni prijemi in tudi uporaba ločil. Stavki so v glavnem kratki, dostikrat ločeni s podpičji in s klicaji (včasih tudi znotraj stavka).

Če mi dovolite še eno primerjavo z Lokarjem – pisati ste začeli pozno, najbrž še kasneje kot on ...

Gotovo se zdi nenavadno, da sem tako kasno začel objavljati svoja leposlovna dela. Reči moram, da me literatura že od nekdaj zanima; dosti berem in zmerom tudi kaj pišem. Nekaj literarnih sestavkov sem objavil že v srednji šoli, sicer pa jih je precej obležalo v predalih. Zaradi sorazmerno zahtevnih in odgovornih del, ki sem jih opravljal, pa nikoli ni bilo zadosti časa, da bi se bolj posvetil temu delu. Dosti časa in moči je šlo tudi za zidavo hiše. Hoteli smo pač imeti svoj dom!

V vseh teh letih sem objavil le nekaj polemičnih člankov in povzetkov socioloških raziskav, pri katerih sem sodeloval. Komaj po upokojitvi imam čas za intenzivnejše pisanje leposlovja in za ureditev starih zapiskov. Tako sem v zadnjih dveh letih objavil v Primorskih srečanjih in v Fontani nekaj novel s tematiko iz sodobnega življenja, zdaj pa knjigo *Večer pri Maticavih*.

Spremno besedo je napisal prof. Silvo Fatur, pisec več knjig in člankov s področja literarne kritike in literarne teorije. Slika na naslovni strani pa je delo rojaka, mojega sošolca in prijatelja iz mladih let, akademskega slikarja Rudija Pergarja.

In za konec še to: Knjiga, kakršenkoli odziv bo že imela, je posvetilo mojemu domačemu kraju in v širšem smislu tudi ajdovski občini, ki sem jo zaradi spleta okoliščin pač zapustil; vendar sem ostal zmerom povezan tako z Goro in njenimi ljudmi, kot tudi z vso Zgornjo Vipavsko dolino.

Vse informacije glede nakupa knjige: Aldo Černigoj, Izletniška pot 30, 6000 Koper, tel.: (05) 628 18 02

UTRINKI

tanja mencin

Branimir je sedel na starem zaboju za drva, slonel z eno roko na starem štedilniku, z drugo pa vlekel iz pipe. Nad njim se je krotovičil dimček, ki ga je špranja na oknu neusmiljeno vlekla na plano. V že postaranem razbrazdanem obrazu se je zrcalila utrujenost, kakor da so vsa bremena tega sveta padla na njegova ramena, ga upognila in sključila, ga prisilila v vdajo. Star sem že, je pogosto razmišljal in v njegovih modrosivih očeh je vzplamenela prav posebna svetloba. Še posebno, ko je iz gnezda svoje utrujene duše opazoval svojo ženo, ko je na mizo postavila kuhane žgance ali zelje in krompir. Lončenino je imela še posebno rada, zato ji je s sejma vedno kaj prinesel: zdaj volnene nogavice, zdaj plet zdaj kak kos posode. In ko je kasneje to s pridom nosila in uporabljala, je bil ponosen nanjo.

Kako močno jo je ljubil še zdaj! Te ljubezni ni zbrisal čas desetletij, niti tegobe, ki so ju oba postarala in je njuna lepota postala prepredena sivina, nekakšne packaste lise na slikarjevem platnu lepote. Mladost je odšla, izpil jo je zob časa, toda tisto njegovo srce je ostalo. Že res, da ni bil navzven nikoli prijeten na pogled in da si je že zelo zgodaj puščal dolge brke, da se je zdel grob in nasilen kmet, neuk, toda v njem je kipelo nekaj, kar je presegalo vsakdanjost. Poznal je ljubezen in to ga je zdaj v starosti, ko ni bil več za nobeno drugo rabo, posebno toplilo v duši. Še posebej, ko je s pipo v ustih opazoval ženo Nadjo in z očmi toplo drsel po njenem, sedaj nič več žilavem telesu.

Kako lepa je bila nekoč, je ves živahen v sebi pomislil. Bila je kakor srna, vsa plaha in skrivnostna, gibka

in neulovljiva kakor brezdanje zvezde na nebu. Vanjo se je zaljubil na prvi pogled in njene rjave čokoladne oči so ga uročile, dokler je ni zasnubil in so njeni starši bogati kmetje, privolili v poroko. Toda Nadja, še neizkušena in čista kakor jutranja solza, se ga je sprva bala, tako močno bala, da je njuna poročna noč ostala brez ljubezenskega napoja, brez žarkosti, ki jo porodita dve čisti mladi telesi. Sprva je bil jezen nanjo, toda nekaj v njem je vedelo, da mora čakati, in ker jo je ljubil, ji je dal na razpolago ves čas tega sveta...

Nadja, ki je na mizo postavila lončeno posodo z žganci in dve leseni žlici, se je zdajci zasukala, kakor da na sebi čuti Branimirov pogled.

»Pridi, jej!« je rekla.

In Branimir je vstal, izpraznil pipo in sedel za mizo. Še vedno je bil velik, plečat kakor hrast in ko je odložil klobuk na leseno klop in sklenil dlani, da se bogu zahvali za hrano, je tiho sedla tudi Nadja. Imela je skrivnosten obraz in čeprav že postaran in gubast, se je še vedno zdel lep. Izpod rjave rute so kukali temni lasje, ki so se ponekod že skoraj posrebrili, v njene čokoladne oči je pa segla nedosežna toplina in sklenila je dlani v molitvi tudi sama.

Potem sta jedla v tišini in samo šklepetanje deževnih kapelj je motilo njuno svetišče starosti in šibki soj elektrike, ki je brlel vanju, ju je delal še bolj nedosegljiva. Dva človeka. Moški in ženska. Združena v usodi in kakor dve izžgani zvezdi, ki morata odmreti, da dasta prostar mladi krvi. Vedno je bilo tako na svetu: ljubezen, življenje in smrt so gonilne sile tega sveta in človek je kakor prah puščave. Iz matere zemlje vzet, da živi kakor metulj enodnevnik, dokler se njegova mladost ne poruši v soncu in dokler v večerni noči tudi ne odmre.

Ko je segal z leseno žlico, da bi zajel žgancev in kislega mleka, je nenadoma pogledal tiho Nadjo in rekel.

»Kakšen naj bom?«

Nadja je dvignila pogled in kljub resnemu obrazu ji je ušel blag smehljaj. »Ne vprašuj me takšnih neumnosti!«

Branimir ni več silil vanjo in molče je jedel naprej. Naj se sliši še tako absurdno, še tako neumno in nesmiselno, jo je isto vprašal vsak večer: in več ali manj je dobil vedno isti odgovor. Mnogokrat si je sicer želel, da bi zavpila nanj, da bi mu primazala zaušnico, da bi začela klepetati, kot so to počenjate vse ostale ženske, toda - upal je, četudi je upal morda zaman. Res je, da Nadja, ko sta se poročila, ni bila zaljubljena vanj in upal je, da ga bo vzljubila sčasoma. Saj ga tudi je, toda storil je napako. Pred leti je storil hudo napako, ko mu je v glavo srednjih let udarila vročica zapoznele strasti in jo je prevaral. Nadja mu tega ni nikoli oprostila in zaradi tega se je počutil krivega, bolešno upajočega, da mu kdaj oprostí.

Prenehal je jesti in pogledal v izpraznjeno skledo pred seboj.

»Dobro si skuhala,« je tiho rekel, kakor da upa, da bo njen most vendarle zrasel in se mu bo odprta kakor nekoč, ko je bila še mlada roža. Toda Nadja je strmela v mizo, se naposled zravnala, odložila žlico in vstala od mize.

»Predla bom še,« je rekla.

Branimir je pokimal. In videl jo je, kako je sedla h kolovratu, vzela v roko vatel s prejo in kako so zašklopotale lesene grudi kolovrata. Prijelo ga je, da bi jo pobožal, jo stisnil v objem, kot je to počenjal nekoč, toda obenem se je zavedel, da bi v njej prebudil staro bolečino izdajstva. Ja, res jo je izdal, v to se ni več slepil, toda upanje, oproščenje, vsaj tega bi lahko bil deležen.

Foto Matej Pelicon

Strmel je v njen hrbet in sence šibke svetlobe so bile vse, kar je videl. »Prav,« je pokimal, »potem stopim v hlev h konjem. Nocoj se mi zdijo nemirni.«

Nadja je pokimala.

»Nevihte bodo. Žival čuti...žival zna čutiti.«

Branimir je vzel petrolejko in nekaj trenutkov stal kakor vkopan. Razmišljal je, kaj je mislila s tem, da žival čuti. Mar on sam ne čuti? Je v njenih besedah očitek, da je njegovo izdajstvo nekaj, kar ne moreš čutiti s srcem ampak s krivdo osenčene duše? Naposled je odšel in Nadja je prenehala presti. Njeni stari prsti so omahnili v njeno naročje in po starem licu so zdrsnile solze. Kolikokrat je molila boga, naj jo odreši te tesnobe, te stiske! Kolikokrat je jokala v pernato vzglavje in upala, da bo prenehal s tem trapastim vprašanjem, da bo prenehal riniti vanjo z bolečino, ki ni od tega sveta. Ja, zdaj je starka, nič več lepa in poskočna, nič več nasmejana in odprta soncu in svetlobi, nič več - ženska. Izpil jo je čas - in to zdaj imenuje ljubezen! Ljubezen na gruntu, ljubezen v gorah - to je trdo delo, znoj, udarci trde dlani in prebičano hrepenenje po drugačnem življenju. Vedela je, da od gorate pokrajine ne more zahtevati drugega, kot to, da preživi, da doživi vsak trenutek kot celovitost z vso globino svojega duha. Toda ne - trenutki njenega hrepenenja gorske ženske, so kakor otročaji, ki divjajo od ene igre k drugi. Le kako naj bo potem izpolnjena s srečo? Le kako naj ljubi usodo, če so njene besede zgolj kričanje v viharju, krik, ki ga njena duša ne sliši več.

Njeni suhljati prsti so se spet dotaknili grobe bele preje in spet je zašklepetalo drobovje kolovrata. Življenje je kot ta nitka, je pomislila in svetloba življenja je vse, kar preveva ta stvarni svet. Vsi se rodimo na ta svet, povezani z nitko življenja, in vsi odidemo, ko se ta nit prekine.

Medtem se je vrnil Branimir, odložil že oguljen plašč na stol, sedel nazaj za mizo in se s komolci naslonil nanjo. Spet je zrl v njen hrbet in spet ga je zasklelelo.

»Nadja, « je tiho rekel. »Kakšen naj bom?«

Nadja je molče predla naprej in Branimir je stisnil ustnice v jezljivo gubo, kakor da se vsa jeza tega sveta steka vanje. Ni bil jezen na molčečo ženo, ampak nase! Ni znal več najti poti do nje, morda si tega niti ni več upal, toda - vsaj upanje mu lahko pusti! Zdaj! Na stara leta. Ko ni več za nobeno drugo rabo!

Zrl je vanjo, se pogladil po košatih brkih in spet rekel.

»Kakšen naj bom?...Kaj ni minilo že preveč let, da bi se še lahko grdo gledala? Vsaj v grob bi rad odšel miren.«

Nadja je prenehala presti in zaslišal se je njen globok vzdih. Ni videl, da so ji v oči silile solze. Torej je le sprevidel, da je duša v ljubezni vse, kar odnesemo s seboj! Telesa pustimo tukaj, na zemlji!

In potem je tiho, skoraj plašno odvrnila.

»Da bi kdaj razumel, da je ljubezen ljubezen samo takrat, ko ji daš svobodo.«

Ni je razumel.

»Svobodo?«

Nadja se je zasukala in ga pogledala, kakor toplo je premogla njena starkina duša.

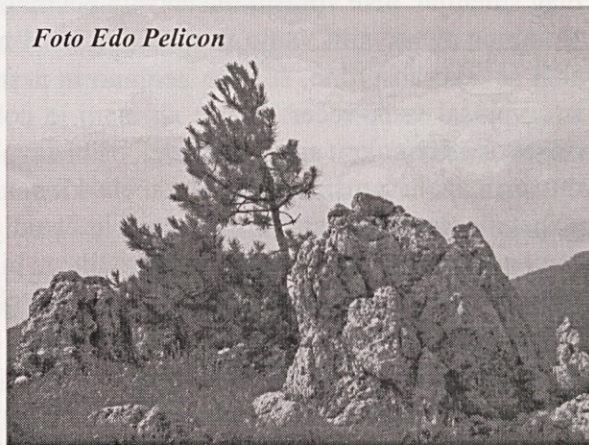
»In spoštovanje!...Danes vsi trobezljajo samo o tem!«

Branimiru je ušel nasmeh. Je to tista skrivnost, ki jo je krotovičila toliko časa? Je to tista njena bolečina? In vendar se je ovedel še nečesa - da je zakon brez tega dvojega prazna lupina. Tako prazna, kot se je toliko let praznega počutil sam.

Stopil je do nje in jo nežno objel. Njo, ki mu je pomenila vsa bogastva tega sveta, in čeprav je že star in za nobeno rabo, je zdaj spoznal, da je ljubezen v starosti nova rast, čisto nov svet lepote in da moški za svojo srečo zares ne potrebuje nemirnih beganj sem in tja. Le če se hoče poglobiti vase!

Ja! Tudi starost ima mnoštvo svetov in sebi lastnih življenjskih zgodb.

Foto Edo Pelicon

O KORITU ,PRI KORITU' IN SPOMINIH NA STAREGA OČETA

bojan kovač

Po pripovedovanju mojega starega očeta Vincencija Kovača - Klusovega Ceneta z Bedenikovša v Lokavcu (5. 4. 1879 - 2. 5. 1964), je korito za napajanje konj (sedaj Pri Koritu) na cesti Ajdovščina - Predmeja sklesal njegov stric Vincencij Kovač (19. 1. 1841 - 12. 5. 1905).

Stric da je bil za tiste čase pravi orjak in med lokavškimi fanti priljubljen, saj da je s svojo pojavo vzbujal vse spoštovanje. Določen čas je bil paznik v koprskih zaporih, in glede na tedanje razmere, verjetno dokaj neodvisen in premožen (kamnit nagrobni spomenik mu je postavila vdova Ivanka in je stal ob poti na desni strani ob križu na sredini lokavškega pokopališča).

Svojemu nečaku Vincenciju, za katerega je verjetno tudi skrbel, je podaril stensko uro, izdelano v zaporniških delavnicah v Kopru. Stari oče je bil nanjo zelo ponosen, redno jo je mazal in čistil, tako da še danes meri čas.

Staremu očetu so starši zgodaj umrli in sta z bratom Štefanom, kljub pomoči sorodnikov, preživljala težko mladost. Drug na drugega sta bila močno navezana. Najbolj da sta bila mladeniča ponosna na svoje cvetoče nageljne na kamnitem *ganjku* rojstne hiše Lokavec 176.

Da so se dekleta od Komparov zanju zanimala predvsem zaradi rož in ne premoženja, sta pač dobro vedela in na veder način to svojo revščino tudi ,izkoriščala'. Ko so ob nedeljah prihajala od maše, da sta slonela na *ganjku* in pogovor naj tekkel približno takole:

»Cene, Štefan! Joj, kako imata lepe nageljne! Dasta vsaki enega?«

»O, ja! Lahko! Kar same si pridite odtrgat!« in dekleta da so se v *ta mašnih*, čistih oblekah zapodile po kamnitih stopnicah na *ganjkov* podest, po nageljne, pa tudi v sobo da so le z malo vzpodbude bile

Foto Edo Pelicon

pripravljene pokukati, da bi videle, kako imata fanta urejeno in pospravljeno. Da je bilo vedno pometeno in čisto, toda kot drugod, je bilo tudi pri njiju vse polno bolh, ki so komaj čakale na obiskovalce. Ko je obisk minil, da sta se fanta spogledala in modrovala: »Vidiš, Cene (Štefan je bil ta starejši, op. a), pa sva za en teden dobra!« (rešena bolh, op. a.).

S trebuhom za kruhom sta oba odšla v Ameriko (celo dvakrat) in se z zaslužkom vrnila po prvi svetovni vojni.

Foto Edo Pelicon

GOZDNI DELAVEC IN OTROK

leonard kovač

Leta 1948 mi je bilo petnajst let. Z očetom sva v Trnovskem gozdu dostavljala les do kamionske poti oziroma ceste. To so bili težki časi, saj je vojna pustila za seboj neurejeno in obubožano pokrajino. Nekdaj mogočni in slavni lokavški furmani so imeli sedaj le po enega vola ali pa mlade junce. Zaslužni so dobili od vojske starejše konje, ki niso bili več dobri za vojsko. Le Lovrenc Farbarjev je imel veliko mulo, ki da jo je poslala UNDRA iz Amerike.

Odvoz lesa v dolino je prevzel Roman Bunc s češkim kamionom. Nakladalci so bili Pepe Hmeljak, Bogdan Kočevlar, Hilarij Kovač in Benedikt Vidmar. Nakladanje težkih in spolzkih hlodov na kamion je bila res velika muka. Ko je bil kamion naložen, so hlode še dobro povezali, da se ne bi po slabi poti razsuli. Po opravljenem delu so se posedli in iz svojih malh potegnili vsak svojo malico. Prav ob istem času sva z očetom privlekla na obkladanje in tudi midva sva si v tej družini privoščila malico. Ko sem sedel na toplem hlodu, ogretem od sonca, me je radovednost zamikala, kaj jedo kamionski delavci. Midva z očetom sva imela skoraj vedno slanino in koruzno pogačo.

Spominjam se tega dogodka: Benedikt je imel majhen košček kruha in malo škatlico slanikov. Benedikt je počasi drobil kruh in s pipcem nabadal slanike. Na koncu je še popil olje in škatlico vrgel proč. Mene je škatlica mamila, da bi jo imel v gozdu za igračo. Počasi sem se približeval škatlici in jo neopazno pobral, kot da jo mislim ukrasti. Zopet sem se vrnil na hlod in začel opazovati pridobljeno igračo. Pokrov od škatlice je bil odvit prav do kraja in ko sem ga skušal odstraniti, sem opazil še en zvitek slanika v škatlici. To me je toliko presenetilo, da sem na glas rekel: »Stric, ma niste pojedli vseh rib!« Benedikt je skočil, mi vzel škatlico in slanika z največjim tekom pojedel. Seveda sem si škatlico nazaj prilastil. Škatlica, ne vem, kje je končala, a spomin na Benediktovo malico je še vedno živ.

Srečujem kamione s težkimi hlodi. Sam šofer jih lahko brez vsakega truda naloži ali razloži. Tehnika je v tem času veliko napredovala in upam, da ni še konec razvoja.

KOTLIČEK

cvetka velikinja - palirjeva

Zgodilo se je v prvih dneh vojne. Vas je bila polna partizanov. S seboj so prinesli veliko hrane. Iz bogate Vipavske doline so jo vozili proti gozdovom. Veselo so se pripravljali na počitek, a ne za dolgo. Še istega dne so zvedeli, da se bližajo nemški tanki. Pospravili so, kar se je dalo, in odhiteli v varno zavetje gozda. Tudi mi nismo čakali. Stari tata je takoj odvezal živino, že sem morala biti varuh prerivajoče črede. Vznemirjal jih je hrup bežečih, zato sem jih priganjala s šibo, da so jim parklji trdo udarjali ob kamnita tla. Sredi gneče bežečih je kakor kraljica stopala visoka, tanka Gajnkarska teta Mici z velikanskim kolesom sira na glavi, velikim kot jerbas. Jeznorita, kakršna je bila, je reševala pozabljeno partizansko dobroto, otepaje se pomoči kogarkoli.

Z vrha Dolinc se je valil dim. Gorelo je. Ko smo se približali, smo videli, da gori majhen tovarnjak, ki so ga partizani zažgali, da ne bi prišel Nemcem v roke. Počakala sem, da mi je tata pomagal umiriti živino. S težavo smo se prebili skozi gosti dim. Kmalu sta se pokazali hiši Podkaplcam, kjer smo se nagnetli okoli toplega ognjišča. Živino sva s tatom zagnala v našo jamo, globoko kraško vrtačo, v kateri sem že večkrat pasla. Krave so grizle uvelo travo vedno bolj proti dnu. In na dnu, na robu, kjer se začne gozd širiti v nepregledno zelenino, je ležal mrtev človek. Za pasčo živino sem se bližala mrtvem. Ležal je na hrbtu pod vejami stare smreke, oblečen v srajco in dolge hlače, obut v nizke čevlje. Mlad fant s prestreljenimi prsmi. Odprtimi očmi. Počasi sem šla stran, navzgor proti kolovozu. Tu je bilo svetleje, lahko sem gledala proti hišam in ljudem, ki so se že pomenkovali, nekateri pa nekaj nosili iz Podkaplške jame.

Kaj nosijo?

Pogledam v dolino in vidim, da iz dveh sodov teče gosta tekočina. Olje. Skozi prestreljene sode je v močnih curkih odtekala oljnata tekočina. Pustim živino in stečem v hišo. Iščem primerno posodo, ničesar ne najdem. Tedaj zagledam na robu ognjišča svetel kotliček za polento. Pograbil ga in stečem v jamo. Podstavim kotliček, da ga gost curek v hipu napolni. In takoj nazaj v breg. Močno se upiram, saj breme ni lahko, tedaj nad mano zahrumi nebo. Dotikaje se smrek pobočje preleti sovražno letalo. Tik nad mano. Krčevito držim gosto težo, v naglici je breme pretežko. Nočem ga spustiti, hočem imeti olje. A kotliček ne uboga. Z vso težo se obrne in povezne name. Vsa zaslepljena od maščobe s praznim kotličkom zdrvim v hišo. Botra teta Marica mi je slekla naoljeno črno šolsko haljico in oblekla nekaj suhega.

DVE BRUNI

bojan bizjak

O ja, tudi na Goro prihajajo pomladno poletni dnevi, pa travica prav pridno raste; kako tudi ne, saj obilo zaliva. Hja, pa se ponuja delo. Zdaj, ko je prave košnje malo, pa je tiste negovalne več. Ljudje poskrbijo, da imajo zelenožametne preproge okrog hiš.

Prav takega početja pa se je lotil tudi ultrapartizan izpod Kresa - saj ga vsi poznate; to je tisti, ki je marsikatero živinče pospremil na oni svet in ga predelal, da je bilo primerno za v skrinjo, nedavno pa se je spogledal z Abrahamom. No, možakar se je trudil s kosilnico okrog hiše, sonce je že kar peklo, hladilnega severnika pa od nikoder. Kaj bi to! Sede v avto in se zapelje do Brune na Otlico. V znanem bifeju je bilo še malo kramljačev. Ultrapartizan se usede, si naroči en špricer, ga lahkotno spiže, malo pokramlja, si naroči še enega in si misli: ja, še enega bom spil, potem pa domov. Ma ja! Pa priden en znanec, pa pade nova runda in glej, pa pridejo še ostali.

Kar naenkrat se jih zbere za celo omizje zažejanih debatarjev. In seveda, ob takih priložnostih so besede bogato poplajnjene. Nihče noče biti nobenemu dolžan, pa se runde kar vrstijo, joj! No, ultrapartizana pritisne nekam, malce je pač treba tudi odtočiti. In gleda tja proti točilni mizi, in gleda, maje z glavo, otresa cigatereto v pepelnik: »O jej, dve natararici, o jej, kaj bo iz tega? Že ena pridno nosi, kaj bo, ko bo nosila tudi druga. Joj, saj sta kar dve Bruni. Ne, ne, čas bo, da jo stisnemo pod Kres. Dve Bruni, o, to bo pijače na mizi. Ne, ne, zdaj gremo!« Pa jo lepo stisne naš ultrapartizan.

Naslednji dan pohlevno pride v bife in Bruno čisto mirno vpraša: »A danes delaš sama?«

Bruna pa zaprepaščeno: »Kako sama, saj vedno delam sama? Kaj ti je, saj veš, da delam sama!?«

»Ne, včeraj sta bili dve,« jo prepričuje ultrapartizan. »Glej ga, ti!? Kaj se ti je zmešalo? Sama delam, saj veš da delam sama!« je bila Bruna resno zaskrbljena. No, no, pa sta le razrešila nesporazum. Kaj hočemo, košnja je naporna reč, človeka užeja. In če zaide v pravo družbo, se lahko zgodi, da se kozarčki klonirajo, potem, hja potem se pa zgodita "dve Bruni".

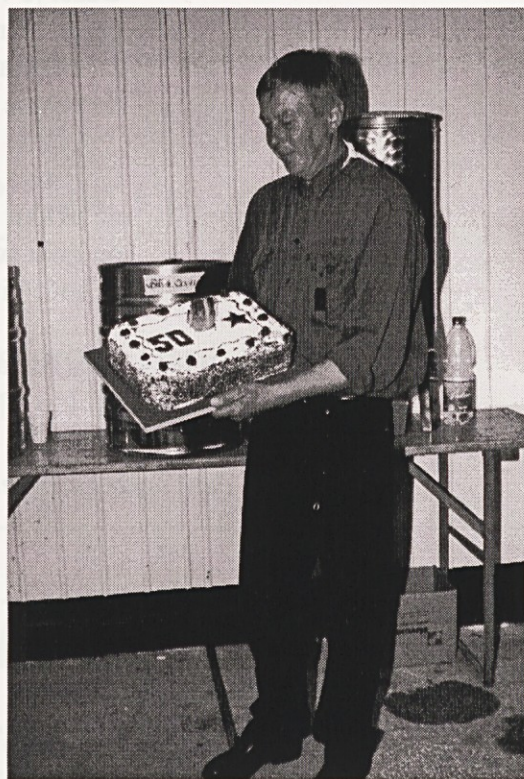

Foto Edo Pelicon

GORI

Visoko nad dolino
ponosno zreš v nebo,
lepote tvoje skrite
pozna le malokdo.

Ponosni rod Gorjanov
že več stoletij tu živi,
le njemu znane so usode
Gorjanov žuljavih dlani.

Na trdi skali, burji,
zgradil si svoj je dom,
ni ustrašil se viharjev,
saj klen njegov je rod.

Odšel je v tujino,
odšel v širni svet,
ko spoznal je njih praznino,
domov se vrnil spet.

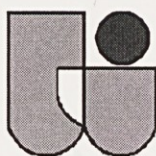
Gorjan je kot viharjik,
ne ukloni se nikdar,
on ljubi svojo Goro,
tu hoče biti pokopan.

Jože Bizjak – Polajnken*

* »Sem čutil dolžnost in željo, da napišem to pesem...« (izjava avtorja)

VOI d.o.o. Predmeja 34
5270 Ajdovščina
Tel.: 05 368 1066/67
E-mail: voi@siol.net

Predmeja 55, 5270 Ajdovščina
Tel.: 05 368 0333, Fax: 05 368 0334

MINI ŽELEZNINA

Goriška 25/a, Ajdovščina

- instalacijski material
- vijaki
- ročno orodje

IZVAJANJE INSTALACIJSKIH DEL

- vodovodne instalacije
- centralna kurjava
- prezračevanje in hlajenje

ZIDARSTVO Igor Polanc s.p.

Predmeja 115

Vsa zidarska dela, novogradnje, obnova starih hiš...

Telefon 05 3649 040, GSM 041 851 691

BAR NA OTLICI

BRUNA LIKAR s.p.

tel.: (05) 36 49 616

Pri Bruni dobite časopis GORA in vodnik POT PO DOLU GORIN DOL

primorje

C **ASTRUM d.o.o**
AJDOVŠČINA

MENJALNICA - TRAFIKA

Zvonka

BORZNO POSREDOVANJE

C2, AJDOVŠČINA, TEL.: (05) 3689 077

- vedno ugodni tečaji tujih valut
- odkup in prodaja delnic podjetij in PD-ov
- prepričajte se, da je pri ZVONKI postopek najhitrejši in najugodnejši
- sočasno lahko izbirate med begalo ponudbo usnjenih izdelkov

PRI ZVONKI DOBITE ČASOPIS GORA IN ZBORNİK MATI GORA

Časopis GORA izdaja Društvo za ohranjanje
in varovanje naravne in kulturne dediščine Predmeja.
Sedež uredništva je na Predmeji 106, 5270 Ajdovščina,
tel./fax: 05 36 49 023

www.drustvo-gora.si

e-mail: info@drustvo-gora.si

Uredniški odbor:

Glavni in tehnični urednik: Edo Pelicon

Odgovorni urednik: Stanislav Mikuž

Lektor: Franc Černigoj

Tisk: PG Sedmak Ajdovščina

Naklada: 500 izvodov

Oblikovanje logotipa društva GORA: Silva Karim

Fotografija na prvi strani:

Jesenček - Elvica Velikonja

Fotografija na zadnji strani:

Sinji vrh - Slovenija odprta za umetnost - Edo Pelicon

ISSN 1408-7855 NUK Ljubljana